БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

43-дахи жэлээ гарана.

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 185 (11171) | 1966 оной августын 6, суббото | Сэн 2 мүнгэн

БҮХЫ ХҮСЭЕЭ— ҮБҺЭ ХУРЯАЛГАДА

Зунай һүүл һара гаража, хээрын ногооной хагдарха, таряа хурялгын эхилхэ саг дүтэлбэ. Эгээл энэ үедэ колхоз, совхозуудай бүхы хүсые үбһэ хуряалгада элсүүлжэ, энэ шухала хүдэлмэрие болзорто, һайн шанартайгаар үнгэргэжэ шадаал һаа, ниитын адууһа мал тэжээлээр хангаха зорилго урагшатайгаар шиидхэгдэхэ бшуу.

Энэ талаар Хүдэрин совхозой Дунгын бригадын үбһэшэдэй үүсхэл эзэбхи угаа һайшаалтай. Эдэ үбһэ бэлэдхэхэ түсэбөө тарялгын эхилтэр сум дүүргэхэ гэжэ шиидэд, республикынгаа бүхы звено, бригадануудые социалис мүрысөөндэ урин байна. Дунгын үбһэшэдэй үүсхэл совхозойнь бүхы бригада, звенонуудта дэлгэрэжэ, совхоз бүхы дээрээ гектарай хорин центнер үбһэ хуряаха, адуу малаа бардам хүрэхэ тэжээлээр хангаха, үбһэ хуряалгые августын 20 хүрэтэр дүүргэхэ гэжэ шиидэбэ. Мүрысөөнэй хүдэлөөн улам үргэдэжэ, республикын нютаг нуга бүхэндэ хүдэлмэрилэгшэдэй бэшэг зүбшэн хэлсэгдэжэ, үбһэшэд дээшэлүүлэгдэһэн үүргэнүүдые абажа байнхай.

Мухар-Шэбэрэй аймагай «Заиграевский» колхозой гэшүүд энэ жэлдэ бүхы сабшалангайнгаа гектар бүриһөө 24 центнер үбһэ абахын түлөө тэмсэнэ. Үбһэеэ бүхыдөө тракторай шарга дээрэ һуулгана. Эдэнэр үбһэсэ хүдэлмэриин гурбан үдэртэ дүүргэхэ хүсэлэнтэй. Мүнөө эхэнхи сабшалангайнь ургаса хуряагдаба.

Тэжээл бэлэдхэлгын хүдэлмэри Түнхэнэй аймагай Саянай совхозто эршэтэйгээр ябуулагдажа байнхай. Хура бороогой орожо, һаал хэбэ ушаруулбашье, сабшалангайнгаа хахадһаа ехэнхиие хуряажа абаа. Үбһэ хуряажа байха зуура хээрын ногоогоор силос дарана. Малшадай хүсөөр набшаһата тэжээл суглуулна. Совхозой хүдэлмэришэд бүхы үбһэеэ тракторай шарганууд дээрэ һурилнэ.

Үбгэн залуугүй үбһэндөө ороод, эд шангаар ажаллажа байһан тухай мэдээсэл Сэлэнгын совхозһоо ерэбэ. Эндэ хура бороотой байжа, хээрын ногоон ургаа. Тиигэжэ урганиинь сабшагдадаггүй нилээд ехэ талмай ногоон хуряагдажа абтаа.

Ойн захын, поли шадарай, жалга жаама соохи ногоо хуряажа абаха тусхай звенонууд Загарайн аймагай XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхоздо байгуулагдаа. Звеногой гэшүүд сабшаһан ногоогоо дээрэ доронь тармажа, автомашинада тээжэ, фермын газаа оруулжа абаатаад һурилнэ. Иимэ звенонуудай хүсөөр нилээд ехэ үбһэн бэлэдхэгдээ.

Урагшатай һайнаар ажаллажа байһан үбһэшэдэй звено, бригаданууд аймаг, ажахы бүхэндэ бии. Теэд юрэнхы дээрээ республика дотор үбһэ хуряалгын хүдэлмэри урдахи жэлнүүдэйхиһээ ехээр гээгдэжэ, аали нобшоор ябуулагдажа байнхай. Һүүлэй мэдээгээр, республика дотор бүхы сабшалангай мүнөө 18 процентнь сабшагдаа гэжэ гү, али нёдондоной энэ үеынхиһөө 20 мянган гектар бага хуряагдаад байна, Яруунын, Баргажанай, Зэдын, Ахын аймагуудай ажахынууд үбһэндөө һаял орожо эхилээ. Хоринч, Захааминай, Загарайн аймагуудай колхоз, совхозуудай үбһэндөө үни хада оробошье, урагшаа биратай дабшанагүй. Эдэ аймагуудай ажахынуудта сабшагдаһан үбһэнииинь дары һурилэгдэнгүй хэбтэжэ, хура бороодо сохигдожо, шанар муутай болоно.

Олохон ажахынуудта шалгалта хэжэ үзэхэдэ, тракторай болон морин косилканууд, тармуурнууд, һүри хаядаг машинанууд бүтээсэ багатайгаар ашаглагдана. Жэшээнь, Улаан-Үдын аймагай Кировэй нэрэмжэтэ колхоздо үбһэшэдэй ажал мууса эмхидхэгдэнэ. Энэ колхоздо эмхидхэгдэһэн оньһожоруулагдамал бригадада тракторай косилканууд саг үргэлжэ эбдэржэ, ехэ һаад хүргэнэ. Трактораар миил гурбан гектар сабшаһан болоно. Иимэ ахираар саашадаа ажаллабал, энэ колхозойхид адууһа малаа баһал үлэн хооһоор ондо оруулха ушартай болохол.

Сабшалангай ногоо муугаар хуряаха, ханаабай захаархи, шугы бургааһан соогуурхи, харгын захаархи ногоо хүсэдөөр сабшангүй үлөөхэ, хаяха баримтанууд али олон үзэгдэнэ. Мүн ногоо дээгүүр сабшаха, һүриеэ һайнаар оройлхогүй, тэрэ доронь хорёолхогүй ябадал гарана. Олон газарта үбһэшэд отогтоо хононогүй, гэр гэртээ харина. Тиигээд ажалдаа оройтожо гарана, хүдэлмэреэ эртэ орхино бшуу. Энээн дээрэһээ ажалай бүтээсэ олон ушарта ахир.

Эдэ бүхы дутагдалнуудые саашадаа тэсэхын аргагүй. Колхоз, совхозуудай партийна эхин организацинууд үбһэ хуряалгын энэ харюусалгата хүдэлмэрие өөһэдынгөө удаа бүриин хиналтада абажа, тэрээндэ хүдөөгэй хүн зониие олоор хабаадуулха, машина техникэ һайнаар хүдэлгэжэ, үбһэ бэлэдхэлдэ түсэбөө заабол бэелүүлхэ тушаа бүхы хэмжээнүүдые абаха үүргэтэй. Тиихэдээ үбһэшэдэй дунда социалис мүрысөө үргэнөөр эмхидхэхэ, али бүхы аргаар тэдэниие урмашуулха, Хүдэриин совхозой Дунгын бригадын хүдэлмэришэдэй бэшэгтэй хүн бүхэниие танилсуулха болоно.

Колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд үбһэшэдэй ажал зүбөөр эмхидхэхэ, тэдэндэ бүтээсэ ехэтэй хүдэлхэ арга олгохо, али бүхы хэрэгтэй юумээр үбһэшэдые дары хангаха уялгатай. Илангаяа үбһэ хуряалгын техникэ, зэмсэгүүдые шадабаритай бэрхэ хүнүүдтэ даалгажа, тэрэнэй эбдэрхэ, һаатаха баримтануудые усадхаха эрилтэ табигдана.

Аймагуудай партийна, советскэ, хүдөө ажахын органууд, колхоз, совхозуудай болон хүдөөгэй бүхы ажалшадые үбһэ хуряалгада хабаадуулха, промышленна предприятинууд болон эмхи зургаануудай зүгһөө тэдэнэртэ шефскэ туһаламжа хүргэхэ ябадалые дэмжэжэ, али болохоор үргэдхэхэ. Мүн үбһэ хуряалгын шанарые наринаар шалгаха, бэлэдхэгдэһэн үбһөө наринаар бүридхэжэ абахадань тэдэнэртэ туһалха ушартай.

Мүнөө үедэ үбһэ хуряалгаһаа харюусалгатай, яаралтай ажал байхагүй. Ойрын арбаад үдэртэ энэ хүдэлмэриин захада гараха гээшэ ажахы бүхэнэй дайшалхы хэрэг.

Нүхэд колхознигууд, совхозуудай хүдэлмэришэд, хүдөөгэй ажалшад! Үбгэн залуугүй гартаа хултооробөө сабшалан дээрээ гаража, ниитын малда үбһэ тэжээл хүсэд хүрэхөөр бэлэдхэхын түлөө тэмсэел. Энэмнай КПСС-эй XXIII съездын шиидхэбэри бодото дээрэнь бэелүүлхэ, түсэбтэ табан жэлэй түрүүшын жэлые ажалай амжалтаар үдэшэхэ бодото алхам болоно бшуу.

ЛУГОВОДОЙ САБШАЛАН ДЭЭРЭ

Сергей Федорович Тараканевский Зэдын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой эрхим луговод. Тэрэнэй даалһан сабшалан дээрэһээ жэл бүхэндэ үбһэн ехээр абтадаг. Малай тэжээл бэлэдхэхэ хэрэгтэ нүхэр Таракановскиин алдар солонь республика соогоо мэдээжэ болонхой. Хэһэн ажалайнь тэрэ дүн үндэрөөр сэгнэгдэжэ, энэ эрхим луговоднай Ажалай Улаан Тугай орденоор шагнагдаһан.

Тэрэнэй уһалһан, үтэгжүүлһэн сабшалан дээрэ июлиин 25-һаа эхилжэ үбһэ хуряалгада 8 хүн гараа. Тэндэ морин 3 сенокосилка, тракторна 1, морин 2 тармуур ашаглагдана. Үбһэ хуряалгын хүдэлмэридэ Сергей Федорович өөрөө хабаадалсажа байха юм. Үбһэшэд тракторна волокушые морин волокуша болгон тааруулаад, тармагдаһан баалтай үбһые хоёр паар морёор сомоогой хажууда зөөнэ.

Намаг гэжэ газарта үбһэ хуряажа байһан тэрэ звено хуряалгые түргэнөөр дүүргэхын түлөө тэмсэн, наратай дулаан үдэрнүүдтэ үбһэеэ тармана, сомоно.

Эдэ үбһэшэд мүнөө эхэ хэнидэй отарада хэрэглэгдэхэ 250 центнер һайхан үбһэ сомоод байна. Эрхим луговодой ургуулһан сабшалан дээрэһээ гектарай 20 центнер үбһэн хуряагдана.

В. КЛОЧИХИН.

СССР-эй долоодохи зарлалай Верховно Соведэй нэгэдэхи сесси

ДОТООДЫН БОЛОН ГАДААДЫН ПОЛИТИКЫН ГОЛ АСУУДАЛНУУД ТУХАЙ СССР-эй ПРАВИТЕЛЬСТВЫН МЭДҮҮЛГЭ

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр А. Н. КОСЫГИНАЙ хэлэһэн үгэ

Хүндэтэ нүхэд депутадууд!

Маанадтэ ехэ этигэл найдабари үзүүлһэнэйтнай, хүндэлһэнэйтнай түлөө СССР-эй долоодохи зарлалай Верховно Соведэй байгуулһан правительствын бүхы гэшүүдэй зүгһөө, мүн өөрынгөө зүгһөө таанадта баясхалан хүргэхыемни зүбшөөгыт. Өөһэдынгөө харюусалгые бидэнэр мэдэрнэбди, өөрынгөө правительствада арадай табидаг эрилтэнүүдые дүүргэжэ шададаг байхын түлөө бүхы хүсэ шадалаа зорюулхабди.

Советскэ Союзай дотоодын болон гадаадын политикын гол асуудалнууд тухай мэдүүлгэ хэхыемни правительство намда даалгаа.

КПСС-эй XXIII съезд өөрынгөө удха шанарай талаар манай партиин, бүхы совет арадай ажабайдалда элитэ ехэ ушар болоһон байна. Партийна болон ажахын хүтэлбэриин ленинскэ гол ёһонуудые творческоор хүгжөөхэ зуураа, коммунис байгуулалтын теори болон дүршэлдэ съезд ехэ нэмэри оруулаа.

Коммунис байгуулалтада шэнэ илалта туйлахын түлөө тэмсэлэй эли тодо хараа замаар совет хүнүүдые съездын шиидхэбэринүүд зэбсэглээ. Ойрын жэлнүүдтэ бэелүүлхэ манай дотоодын болон гадаадын политикын шэглэлнүүдые съезд тодорхойлһон байна. СССР-эй Верховно Соведэй һунгалтын болоходо коммунистнууд болон партийнабэшэ хүнүүдэй нэгэдэлэй баримталһан һунгуулиин программа съездын шиидхэбэринүүдтэ үндэһэлһэн байха юм. Манай партиин политикые бүхы арад һайшаан дэмжээ гэжэ һунгалга харуулаа. Коммунис партиин үзэл бодол бүхы совет хүнүүдтэ түрэл дүтэ байдаг.

Ороной экономико болон соёл культурые хүгжөөхэ асари ехэ түсэбүүдые бэелүүлхын тулада манай арад үзэгдөөгүй ехэ дэбжэлтэтэйгээр ажаллана, ажабайдалаа шэнэдхэн хубилгана. Совет хүнүүдэй байдал шууд түргэнөөр һайжарна.

Советскэ правительствын хүдэлмэриин программа партийна съездын шиидхэбэринүүдтэ бүримүһөөр үндэһэлнэ. Энэ программые бэелүүлхэ гээшэ манай эгээн лэ нангин уялга болоно.

Орониие хүтэлбэрилхэ талаар гүрэнэй таби шахуу жэлэй дүй дүршэлдэ түшэглэн, хүгжэлтын туйлагдаад байһан хэмжээе, саашанхи дабшалтын шухала болоһон эрилтэнүүдые хараада абан, парти хадаа политическэ болон экономическа шэнэ асуудалнуудые хаһа саг соонь зүбөөр шиидхэжэ шададаг, тохёолдоһон бэрхэшээлнүүдые амжалтатайгаар дабадаг.

Коммунис байгуулалтын зорилгонуудые шиидхэлгэдэ шэнээр хандалгые тодорхойлһон КПСС-эй ЦК-гай октябриин (1964 он). удаадахи Пленумүүд, партиин XXIII съезд манай парти болон гүрэнэй ажабайдалда угаа ехэ үүргэ дүүргээ. Энэ шэнэ ёһоной хандалга 1966 болон 1970 онуудта арадай ажахые хүгжөөхэ түсэбүүд соо хараада абтаһан байна. Урдахи зарлалай Верховно Соведэй баталһан 1965 оной түсэб амжалтатайгаар дүүргэгдээ.

I.

Нүхэд депутадууд! Дотоодын политикын талаар манай хэхэ хүдэлмэри СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ табан жэлэй түсэб тушаа партиин Директивэнүүдээр табигдаһан зорилгонуудые шиидхэлгэдэ шэглүүлэгдэхэ байна. Эдэ зорилгонууд гүрэнэй ажал ябуулгын али бүхы талада хамаадана, бүхы арадай аша туһые харалсана.

Энэ табан жэлдэ бидэнэр иимэ юумэнүүдые хэхэ ёһотойбди:

экономическа талаар,— национальна доходой 38—41 процентээр ургалгые хангаха, промышленна үйлэдбэриин хэмжээе 50 тухай процентээр, харин хүдөө ажахын продукциин жэл бүриин дунда зэргын хэмжээе үнгэрһэн табан жэлэйхитэй сасуулбал 25 процентээр нэмээхэ; научно-техническэ дэбжэлтые түргэдхэлгэдэ үндэһэлэн, ажалай бүтээсые, бүхы ниитын үйлэдбэриин ашаг үрэтэй байлгые горитойгоор дээшэлүүлхэ;

социальна талаар—хүн бүхэндэ абажа үзэбэл, бодото олзынь 30 тухай процентээр нэмээжэ, ажалшадай байдалые нилээд ехээр һайжаруулха; город болон хүдөөгэй ажалшадай ажабайдалай хэмжээе саашадань ойртуулха, бар хүсэнэй болон ухаан бодолой ажалай хоорондохи илгаае саашa саашадаа усадхаха тушаа хэдэ хэдэн шухала хэмжээнүүдые бэелүүлхэ; хүдэлмэришэн ангиин болон таряашадай холбоое эсэшэ су сашагүйгөөр бэхижүүлхэ;

гүрэн түрын-политическэ талаар—арадуудай хани барисаа болон совет социалис республикануудай аха дүүгэй харилсаа холбоое хүгжөөхэ, гүрэнэй захиргаанда демократическа гол ёһонуудые хүгжөөхэ, ороной ажахын-политическэ ажабайдалда Соведүүдэй, засагай республиканска болон нютагай органуудай дүүргэдэг үүргые дээшэлүүлхэ.

Мүнөө тохёолдоод байһан уласхоорондын оршон байдалые хараадаа абан, манай ороной өөрыгөө хамгаалха шадалые бэхижүүлхын тулада бүхы шухала хэмжээнүүдые бидэнэр саашадаашье абаха ёһотойбди.

Шэнэ табан жэлэй түсэбые зохёолго ойрын саг соо дүүргэгдэхэ, тэрэнэй проектые СССР-эй Верховно Соведэй үзэмжэдэ правительство табиха байна.

1966 ондо тогтоогдоһон даалгабаринуудые совет арад амжалтатайгаар дүүргэжэ байна гэжэ һаналаа ханангяар тэмдэглэхээр байна. Үнгэрһэн хахад жэлэй турша соо промышленна продукци үйлэдбэрилгын хэмжээн түсэбөөр хараалагдаһанда орходоо һураггүй ехэ байгаа. Энэ үе соо 3 миллиард үлүүтэй түхэригэй продукци түсэбһөө гадуур гаргагдаа. Барилгын ябасые хангалтатай гэжэ тоолохоор бэшэ байгаашье һаань, 9 миллиард түхэриг сэнтэй шэнэ гол фондцууд ашаглалгада үгтөө.

КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй шиидхэбэринүүдэй үндэһөөр, хүдөө ажахын талаар абтаһан хэмжээ ябуулганууд һайн үрэ дүн үгэнэ. Харин хүдөө ажахын жэлэй дүнгүүдэй ямар байха тухай хэлэхэнь үшөө эртэ байгаашье һаань, зүгөөр нёдондонойхидо орходоо нилээд дээгүүр ургаса абтаха гэжэ мүнөө эли болоод байна. Мал ажал хүгжөөлгэдэ һүүлшын жэл хахадай турша соо ехэ хубилалтанууд болоо. Мал ажалай продукци нёдондо жэлэй түрүүшын хахадайхитай сасуулбал горитойгоор нэмээ; мяха, һү болон үндэгэ худалдан абаха хахад жэлэй түсэб болзорһоо урид дүүргэгдээ.

— Арадай байдалай ямар байһые харуулдаг шухала зүйл болоншо розничо худалдаа наймаан түргэнөөр ургана. 1965 ондо эд бараанай эрьесэ 10 процентээр нэмээ, энэ хадаа урдахи табан жэлэй үеын жэл бүриин дунда зэргын ургалтаһаа хоёр дахин түргэн байһан болоно, тиихэдэ нёдондоной түрүүшын хахад жэлэйхитэй сасуулбал, энэ жэлэй нэгэдэхи хахадта розничо эд бараанай эрьесэ үшөө 9,4 процентээр нэмээ.

Табан жэлые совет арад һайнаар эхилээ гэжэ эдэ тоо, дүнгүүд гэршэлжэ үгэнэ.

Нүхэд депутадууд, манай гүрэнэй экономическа политикын гол асуудалнуудта тогтожо хэлэхыемни зүбшөөгыт.

Промышленностиин, хүдөө ажахын гол һалбаринуудые бүри хурдан түргэнөөр хүгжөөдэг болохо шухала зорилго маанадай үмэнэ табигдана. Национальна доходой горитойгоор ургаад байхада, энэ табан жэлдэ үйлэдбэриин нөөсэлэлгэдэ зорюулагдадаг национальна доходой хубитые ехэ болгонгүйгөөр материальна үйлэдбэриие ургэдхэхэ капитальна барилгада мүнгэ һомололгые бидэнэр нэмээжэ шадаха байнабди. Тиихэдэ хэрэглэлжэдэ зорюулагдадаг национальна доходой хубитань нэмэхэ байна.

Директивэнүүд соо хараалагдаһан хэмжээнүүдые амжалтатайгаар бэелүүлгэ үйлэдбэриин нөөсэлэлгэдэ зорюулагдадаг национальна доходой хубитые саашадань бага болгохо арга маанадта олгохо байна. Энэ хадаа совет хүнүүдэй байдалые улам түргэнөөр һайжаруулха аргатай болгохо.

Мүнөөнэй шатада экономическа политикын онсо өөрэ талань гэхэдэ, национальна доходой нөөсэлэгдэдэг хуби хүдөө ажахые, арадай хэрэглэлэй эд бараа бүтээн гаргадаг промышленностиин һалбаринуудые хүгжөөлгэдэ бүри ехэ хэмжээтэйгээр ашаглагдадаг болохо байна. Энэ хадаа хүндэ промышленностьда анхарал һулааруулагдаа гэһэн удхатай оройдоошье бэшэ байһаниинь ойлгосотой. Хүндэ индустрие—бүхы арадай ажахын энэ материальна үндэһэ һуурие булюу түргэнөөр хүгжөөхэ хараа шэглэл урда мэтэ бэелүүлэгдэхэ байна. Хүндэ промышленностьда, тэрэшэлэн арадай хэрэглэлэй зүйлнүүдые бүтээжэ гаргадаг арадай ажахын һалбаринуудта, илангаяа хүдөө ажахыда техническэ дэбжэлтэ тодорхойлдог һалбаринуудынь булюу ехээр хүгжөөгдэхэ болоно.

Хэрэглэлэй зүйлнүүдые бүтээлгые түргэдхэхэ, тэрэнэй ургалтые үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдые бүтээлгын ургалтатай зэргэшүүлхэ талаар партиин хараалһан шугамые бидэнэр шууд сэхээр бэелүүлхэбди. Энээнэй тулада бүхы бодото арга боломжонууд бии болгогдонхой. Хүндэ промышленность амжалтатайгаар хүгжэнэ. Арадай хэрэглэлэй эд бараа бэлэдхэхэдэ хэрэгтэй болодог промышленна зүйлнүүд болон техникэ бүри элбэгээр бүтээн гаргагдана. Хүдөө ажахы улам түргэнөөр хүгжэжэ ороо. Орооһо тарян, мал ажалай продукци, техническэ ургамалнууд бүри ехээр абтадаг болоно байна. Хүнгэн болон эдеэ хоолой промышленностиие түргэнөөр хүгжөөхэмнай шухала болонхой. Эдэ һалбаринууд продукци гаргалгые үшөөл дутамагаар нэмээнэ, эд бараанай шанар удаанаар һайжаруулна, шэнэ зүйлнүүдые бүтээлгэ һулаар эмхидхэнэ. Эдэ дутуунуудые усадхаха гээшэ манай гол зорилгонуудай нэгэн мүн. Хүн зондо хэрэгтэй эд бараа гаргадаг предприятинуудые шэнэ техникээр зэбсэглэхэ талаар ехэ хэмжээнүүдые бидэнэр мүнөө бэелүүлжэ оронхойбди.

Хүдөө ажахын тон түргэнөөр, пайдамтайгаар хүгжэлгые, тэрэниие промышленностиин хүгжэлтэтэй ойртуулгые хангаха гээшэ манай ажал ябуулгын шухалын шухала шэглэл болоно. Энэ зорилгоор хүдөө ажахыда мүнгэ һомололго хоёр шахуу дахин нэмэхэ байна. Хүдөө ажахын үйлэдбэридэ зорюулан һомологдоһон мүнгэ зөөриин экономическа аша үрэеэ эгээн лэ ехээр абахын тулада, техникэ, үтэгжүүлгэ абахын, мелиораци хэхын тулада зорюулагдаһан түхэриг бүхэнэй шадаал һаа түргэнөөр харюулагдахын тулада хэмжээнүүд абтаха.

Хүдөө ажахые хүгжөөхэ талаар ЦК-гай мартын болон майн Пленумүүдээр хараалагдаһан үргэн ехэ программа манай хүдөө ажахын наукада ехэ харюусалга даалгана. Хүдөө ажахын гол ургамалнуудые хубаарилан тариха талаар, тэдэнэй ургасые дээшэлүүлхэ, техникэ болон үтэгжүүлгэ хэрэглэхэ талаар, мелиоративна хүдэлмэри бэелүүлхэ талаар үндэһэлэн баримталагдаһан һанамжа дурадхалнуудые оруулхыень бидэнэр эрдэмтэдһээ хүлеэнэбди. Энэ хүдэлмэри эмхидхэлгын түлөө Хүдөө ажахын министерство харюусаха байна. Түбтэшье, мүн нютаг нютагуудташье тэрэнэй органууд мүнөө горитойгоор бэхижүүлэгдэһэн байна бшуу. Олон асуудал шиидхэхэ эрхэ тэдэндэ олгогдонхой.

Хүдөө ажахын, хүнгэн, эдеэ хоолой, мяханай болон һүнэй промышленностиин, худалдаа наймаанай министерствэнүүд, бэлэдхэлэй талаар гүрэнэй комитет, союзна республиканудай Министрнүүдэй Соведүүд хадаа ургаса хуряалгын, бэлэдхэлгын, зөөлгын, мүн хүдөө ажахын продукци хадагалалгын үедэ гээлтэ хоролтые эрид ехээр бага болгохо, тэрэниие хаһа саг соонь хүсэдөөр буйлуулгые хангаха ёһотой. Бэлэдхэлэй болон худалдаа наймаанай организацинуудай техническэ баазые, хамагай түрүүндэ холодильна болон складай ажахые үргэдхэхэ, автомобильна паркые нэмээхэ хэрэгтэй.

Арадай ажахыда научно-техническэ дэбжэлтые түргэдхэхэ асуудал маанадта шухала удха шанартай. Юуб гэхэдэ, научно-техническэ угаа ехэ эрид хубилалтын боложо байһан үе сагта энэ талаар гээгдэлгэ арадай ажахыда угаа ехэ гээлтэ ушаруулха, мүн капитализмтай хэдэг экономическа мүрысөөнэйнгөө ябасые доошолуулха гэһэн удхатай болохо байна бшуу. Эдэ асуудалнуудые шиидхэхын тулада Наука болон техникын талаар СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй гүрэнэй комитет, СССР-эй Науканудай академи болон научно-шэнжэлэлгын эмхи зургаанудай саг үргэлжэ түсэбэй ёһоор хүсэлэл оролдолго гаргахань шухала болоно. Эдэндэ оюун бэлигтэнэй ехэ хүсэн, материальна ехэ нөөсэ нэгэдхэгдэһэн байна бшуу. Аша үрэ ехэтэй ажал хүдэлмэри хэхыень, арадай ажахыда ехэ юумэ харюулан үгэхыень эрдэмтэд болон мэргэжэлтэдһээ, научно-шэнжэлэлгын центрнүүдһээ бидэнэр хүлеэнэбди.

Бүхы шатадань, промышленностьда бэелүүлэн дүүргэгдэхэ хүрэтэр проектнүүдые, научна хараа бодолнуудые бэелүүлгэдэ предприятинууд болон барилгануудтай хамта научна, проектнэ, конструкторска организацинууд сэхэ хабаадалсаха ёһотой.

Туршалгын үйлэдбэринүүдые байгуулха тухай научно-техническэ хүгжэлтын тодорхой зорилгонуудые шиидхэлгэдэ ехэ үүргэ дүүр-

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).

ТЭБЭРИШЬЕ ҮБҺЭН—ТЭЖЭЭЛ

Хүхэ ногооной шэмэтэйдэ хамнингаа малда бардам хүрэхэ тэжээл бэлэдхэжэ абаха гэһэн мүрысөөндэ оролсожо, XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой гэшүүд үбгэн залуугүй сабшалан дээрээ гаранхай. Эндэ бүхыдөө 18 звено эмхидхэгдэнхэй.

Түрүүшын ээлжээндэ хотогор, доро газарай үбһэн сабшагдана. Юуб гэхэдэ, хура бороогой ехээр оробол, тэрэ сабшалан уһанда абтажа болохо бшуу.

Үбһэшэдэй дунда эхилэрһэн мүрысөөндэ луговод Лазарь Ефимович Зубакинай звено эрхимлэжэ ябана. Энэ звенодо 16 хүн ажаллана, тэдэнэй олонхинь эхэнэрнүүд. Звеногой гэшүүдтэ һургуулиин һурагшад туһална. Эмхитэй һайнаар хүдэлһэнэй ашаар эдэнэр түрүүшын 200 центнер үбһэ һурилөө, даалгагдаһан сабшалангайнгаа гурбанай нэгэ хубиие хүл дээрэһээнь буулганхай. Тракторист Вениамин Михайлович Шехин, машинист Анатолий Николаевич Костримин гэгшэд нэгэшье һаадгүйгөөр ажаллана. Үглөөнэй шүүдэр хататар үбһэ сабшаһанай һүүлээршье тармажа ороно, үдэһөө хойшо һурилэлсэнэ. Иигэжэ эбтэй эетэйгээр ажаллаһанай ашаар эрхим шанартай тэжээл бэлдэнэ.

Зүүн-Аса гэжэ газарта ахалагша хонишод Георгий Васильевич Вербенко, Леон Лаврентьевич Шехин гэгшэдэй звенонууд шугы бургааһан соохи ногоо заашье үлөөнгүйгөөр хуряажа ябана.

Эдэнэрһээ гадна, хоёр ябуул звено байгуулагданхай. Эдэ звенонуудта тусхай сабшалан даалгагдаагүй, миил харгын захаархи, полиин хажуугаархи, ойн соорхойн ногоо сабшаад, автомашинада тээгээд лэ фермэдэ асаржа һурилдэг юм. Жэшээнь, Иван Яковлевич Ботовой тиимэ звено мүнөө 20 центнер үбһэ суглууланхай. Инна Дондуковна Максарова хэдэн һурагшадтай звено эмхидхэжэ, баһал энээгүүр тэрээгүүр ябажа, үбһэ бэлэдхэнэ.

Үбһэеэ хахад һарада хуряажа дүүргэхэ гэжэ колхозой гэшүүд үсэд шангаар ажаллана. Энэ үедэ 26 мянган центнер үбһэ бэлэдхэхэ гэһэн түсэбөө бэелүүлхэ зорилготой.

Г. МИХАЙЛОВ,
хүдөө бэшэгшэ.
Загарай.

УЛААН-ҮДЫН ЛВРЗ. Түмэр замшадай заншалта һайндэрые ажалай амжалтаар угтахын түлөө тэмсэл дэлгэрэнхэй. Вагон хабсаргадаг цехэй гальваническа участогай хүдэлмэришэн Дулма Тыхеева үндэр бүтээсэтэ ажалаараа шалгаржа ябана. Халаан бүхэнэйнгөө нормо ходо үлүүлэн дүүргэнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Дулма Тыхеева.

Ф. СОРОКИНОЙ фото.

СССР-эй парламентска бүлэгэй хамтын суглаан

СССР-эй парламентска бүлэгэй хамтын суглаан 1966 оной августын 3-да болоо.

СССР-эй парламентска бүлэгэй комитедэй 1962 оной апрелиин 25-һаа 1966 оной августын 3 хүрэтэрхи үе соо хэһэн хүдэлмэри тухай тоосоото элидхэлые бүлэгэй түрүүлэгшэ И. В. Спиридонов хэһэн байна. Тоосоон тушаа А. Ф. Горкин, Ф. Д. Овчаренко, Г. А. Жуков үгэ хэлээ.

Дурсагдаһан үе соо комитедэй хэһэн ажал ябуулгые хамтын суглаан баталан абаһан тогтоол соогоо һайшааһан байна.

СССР-эй парламентска бүлэг тухай дүримдэ хэдэ хэдэн хубилалтануудые оруулха гэжэ хамтын суглаан шиидхэжэ, 55 хүнһөө бүридүүлэн, бүлэгэй комитедые һунгаа.

СССР-эй парламентска бүлэгэй түрүүлэгшээр СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй Түрүүлэгшэ И. В. Спиридонов, түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшоор СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй Түрүүлэгшэ Ю. И. Палецкис, түрүүлэгшын орлогшоор депутат Н. С. Бонова, секретаряар—депутат В. Л. Кудрявцев һунгагдаһан байна.

Мүн лэ энэ үдэр СССР-эй парламентска бүлэгэй комитедэй нэгэдэхи заседани И. В. Спиридоновой түрүүлэлгэ доро болоо.

Комитет хадаа 11 хүнһөө: П. В. Спиридонов, Ю. И. Палецкис, Н. С. Бонова, В. Л. Кудрявцев, Б. С. Бурков, Б. Г. Гафуров, М. П. Георгадзе, А. Ф. Горкин, Д. П. Горюнов, Н. Н. Месяцев, Я. В. Пейве гэгшэдһээ бюрое һунгаа.

СССР-эй парламентска бүлэгэй секцинүүдэй түрүүлэгшэнэрээр: советско-английска—П. Н. Федосеев, советско-бельгийскэ—П. В. Кованов, советско-итальянска—Ф. Д. Овчаренко, советско-мексиканска—М. П. Георгадзе, советско-французска—Г. А. Жуков, советско-японско — Б. Е. Бутома гэгшэд комитедэй заседани дээрэ баталагдаһан байна.

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМДЭ

Ашаа шэрэлтын долоон жэлэй түсэбые амжалтатайгаар дүүргэһэнэйнгээ түлөө СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1966 оной августын 4-нэй Указаар түмэр замай транспортын бүлэг олон хүдэлмэрилэгшэд СССР-эй орденууд болон медальнуудаар шагнагдаа.

Ленинэй орденоор 601 хүн, Ажалай Улаан Тугай орденоор—2044 хүн, «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденоор—7584 хүн, «Ажалай габьяагай түлөө» медаляар—5103 хүн, «Ажалдаа шалгарһанай түлөө» медаляар 5102 хүн шагнагдаа.

Барилгашадта шан үгтэбэ

МОСКВА, августын 5. (ТАСС). «Севзаптрансстрой» гэжэ трестын барилгашадай коллектив энэ жэлэй хоёрдохи кварталай хүдэлмэриин дүнгөөр социалис мүрысөөндэ илажа гараа. Тэрээндэ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, ВЦСПС-эй дамжуулгын Улаан туг үгтэхэ болоо.

Энэ трест түмэр замуудые электрификацилдаг, Ленинградай түмэр замай узелда хүдэлдэг, Нева дээрэхи городто гол мүрэнэй вокзал баридаг. Долоон жэлэй түсэбэй даалгабаринуудые амжалтатайгаар дүүргэһэнэйнгээ түлөө энэ трест Ажалай Улаан Тугай орденоор һаяхан шагнагдаа һэн.

Ирагай премьер-министр түрэл ороноо бусаба

БАКУ. (ТАСС). Иракай Республикын премьер-министр, профессор Абдель Рахман Аль-Баззаз Багдад бусахаяа августын 3-да тусхай самолёдоор Бакуһаа гараа.

Украинын ССР гүрэндэ таряа худалдаха түсэбөө дүүргээ

1966 ондо гүрэндэ таряа худалдаха түсэбөө (шара будаа, гэршүүхэ, барайгар болон кукурузагүйгөөр) Украинын ССР-эй хүдөө ажахын ажалшад амжалтатайгаар дүүргээ.

Түсэбэй ёһоор, 10.100 мянган тонныш оронто, августын 1-нэй байдалаар, 10.188 мянган тонно орооһо таряан худалдан абтаа. Эдеэ хоолой гол таряан бологшо намарай шэниисэ 8.485 мянган тонно гү, али түсэбһөө 2.635 мянган тонно ехээр худалдан абтаһан байна.

Гүрэндэ таряа худалдалга үргэлжэлһөөр.

(ТАСС).

СССР-эй долоодохи зарлалай Верховно Соведэй нэгэдэхи сесси

Нүхэр А. Н. КОСЫГИНАЙ хэлэһэн үгэ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

гэдэг заводуудай лабораторинуудай, дээдэ һургуулинуудай тус тус асуудалнуудай талаар болон һалбаринуудай лабораторинуудай материально-техническэ баазые бэхижүүлхэ тухай министерствэнүүд оролдолго гаргаха ёһотой.

Арадай ажахыда электронно-тоологын техникые хэрэглэлгэ, мэдээсэлнүүдые абалсадаг гурим наринаар эмхидхэлгэ ехэ удха шанартай гэжэ бидэнэр тоолонобди. Гүрэнэй тоололго бодолгын центрнүүдые эмхидхэхэ талаар хэмжээ ябуулгануудые СССР-эй Госплан болон ЦСУ мүнөө хараалан зохёожо байнхай.

Үйлэдбэри болон ажал эмхидхэлгые нарижуулан һайжаруулгада тусгаар анхарал хандуулагдана. Промышленна түхеэрэлгэнүүд болон материалнуудые ашаглаха научна талаараа үндэһэлэн баримталагдаһан нормативуудые министерствэнүүд болон зургаануудай хараалан зохёохонь шухала болоно. Техникын мүнөө туйлагдаад байһан хэмжээндэ ажалай нормонуудай тааралдадаг байхаар, мүн үйлэдбэриие бүри нарин һайнаар эмхидхэдэг болохо хэрэгтэ туһалхаар хэмжээнүүд мүн лэ абтаха.

Үйлэдбэри дээрэ ушар ёһо мэдэнгүй ажалай журам шангаар сахингүйгөөр үйлэдбэриие һайнаар эмхидхэхын, жэгдэ һайнаар хүдэлхын, продукциин шанар һайжаруулхын, ажахыгаа гамтай химгадалтайгаар эрхилхын түлөө тэмсэхын аргагүй. Ажахын хүтэлбэрилэгшэд, ниитын организацинууд ажалай журам бэхижүүлхэ талаар саг үргэлжын хүдэлмэри ябуулха, журам эбдэгшэд, ажалдаа гарангүй зайгшад, голодоһо гаргагшад тушаа хүмүүжүүлгын хэмжээнүүдэй хажуугаар захиргаанай болон экономическа нүлөө үзүүлгын хэмжээнүүдые абаха ёһотой.

Ушарта усалталгаһаа һэргылхэ, ажал хамгаалха талаар хараалагдаһан гуримуудые сахиха талаар зарим предприятинуудаар бии байһан дутуу дундануудтай эбсэжэ болохогүй. Үйлэдбэри дээрэ ажалай эрхэ байдал һайжаруулха талаар хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлхын тулада манай гүрэн жэл бүхэндэ ехэ мүнгэ зөөри һомолдог. Энэ талаар тогтоогдоһон түсэбүүдэй дүүргэлтын хойноһоо министерствэнүүд, профсоюзна органууд саг үргэлжэ ажаглан хинажа байха ёһотой.

Капитальна барилгын ябасаар КПСС-эй ЦК, правительство һаналаа хананагүй гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Капитальна барилгын, предприятинуудые ашаглалгада үгэлгын түсэбүүд хододоол дүүргэгдэдэггүй, угаа ехэ материалнууд болон мүнгэ зөөри удаан саг соо аша үрэ үгэнгүй хэбтэдэг, проект зохёохо хэрэг хүсэд һайнаар табигдаагүй байха юм.

Госплан, Горстрой, материально-техническэ хангалгын талаар комитет хадаа капитальна барилгын материальна хангалгые, мүн ашаглалгада үгтэхэ болзорыень, хүдэлмэриинь хэмжээе хараада абан барилгануудые түхеэрэлгэнүүдээр хангаха ябадал табан жэлэй түсэб зохёоходоо хараалха, барилгые түсэблэлгэдэ, барилгын хүдэлмэри эмхидхэлгэдэ зохилдуулан тааруулагдаһан үрэ ехэтэй графигуудые хэрэглэхэ ёһотой.

Барилгын министерствэнүүд болон зургаанууд, хангалгын органууд хадаа проектно-сметнэ хэрэгые һайжаруулха, барилгын хүдэлмэриин шанарай, мүн барилгануудые материалнууд болон техникээр хаһа саг сооһь хангалгын хойноһоо хиналтые шангадхаха, барилгын түсэбүүдэй дүүргэлтые, үйлэдбэриин предприятинуудые эгээн түргэнөөр ашаглалгада үгэлгые хангаха уялгатай.

Барилгые түсэблэлгын шэнэ гуримда оруулха, капитальна барилгын аша үрые дээшэлүүлхэ, ажалай тоосоо бэхижүүлхэ, барилгашадай материальна урмашалые, предприятинуудые ашаглалгада оруулха болзорые сахягүйн түлөө тэдэнэй материальна харюусалгые дээшэлүүлхэ талаар хэмжээнүүдые КПСС-эй ЦК, СССР-эй Министрнүүдэй Совет хараалан зохёожо байнхай. Энэ гурим хадаа барилгын хүдэлмэриие эгээн лэ түргэнөөр, һайн шанартайгаар дүүргэхэ талаар барилгашадай коллективүүдэй урмашалые дээшэлүүлхэ арга олгохо байна.

Өөрынгөө хүдэлмэри түсэблэхэ эли тодо хараа шэглэл манай барилгашадта үгэхын, бодхоогдожо байһан барилгануудые ашаглалгада түргэнөөр үгэлгые хангахын тулада бүхы барилгануудай талаар капитальна барилгын табан жэлэй түсэбүүдые зохёохо зорилго маанадай үмэнэ табигдана. Ашаглалгада үгтэхэ предприятинуудай тогтоогдоһон хүсэн соогоо хүдэлдэг болохгые түргэдхэхэ хэмжээнүүдые министерствэнүүд, эмхи зургаанууд абаха ёһотой.

Ороной газар дээрэ үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые таарамжатай зохидоор хубаарилан хүгжөөхэ хараа замые тодорхойлходоо, республика бүхэниие комплексноор хүгжөөхэ зорилгонуудые, мүн үйлэдбэриие тусхай мэргэжэлдэ оруулха, хамжажа бүтээдэг болохо аргаар республиканууд хоорондын ажалай хубааралгые нарижуулан һайжаруулха зорилгонуудые бидэнэр анхаралдаа абаха байнабди. Имагтал иигэжэ хандалга манай ороной бүхы районуудта үйлэдбэриин хүгжэлтын, ажалай бүтээсын болон арадай ажана байдалай үндэр хэмжээе хангаха байна.

Материальна үйлэдбэриин байгуулалжые нарижуулан һайжаруулга, научно-техническэ дэбжэлтые түргэдхэлгэ, үйлэдбэри болон ажал эмхидхэлгые һайжаруулга, орон дотор үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые тааруу һайнаар хубаарилан хүгжөөлгэ, экономическа арганууды зүбөөр, хүсэдөөр хэрэглэлгэ ниитын ажалай бүтээсые нилээд ехээр дээшэлэлгые хангаха болоно.

Манай орондо социализмын илан мандалгаһаа уламжалан, хүнэй оюун бэлиг һалбаран хүгжэдэг, совет хүнүүдэй материальна болон культурна хэрэглэмжэ таһалгаряагүйгөөр ургадаг байна. Ажалай бүтээсые эгээн дээгүүр болгоод лэ байхадаа эдэ хэрэглэмжэнүүдые хүсэдөөр хангажа болохо юм. Гансахан лэ энээндэ үндэһэлэн социалис ёһоной үйлэдбэри капитализмынхидта орходоо булюу һайн байһанаа бүрин хүсэдөөр харуулжа шадаха байна. Арадай байдал хүсэд һайн болгохо, хүнэй али бүхы талаараа хүгжэхэ энээнһээ ондоо зам үгы, байжашье шадахагүй.

Манай орондо ажалай бүтээсые эгээн дээдэ хэмжээндэ гаргахын тулада министерствэнүүд, зургаанууд, Наукануудай академи, научна эмхи зургаанууд, ажахын организацинууд болон предприятинууд эсэшэ сусашагүйгөөр хүдэлхэ ёһотой. Энэ зорилгые шиидхэлгэ экономическа талаараа, мүн политическэ болон уласхоорондын угаа ехэ удха шанартай байха болоно.

II.

Нүхэд депутадууд! Манай ороной арадай ажахые хүгжөөхэ талаар парти, правительствын хараалһан ехэ программые бэелүүлгэ ажахые хүтэлбэрилгын, түсэблэлгын болон материальна талаар урмашуулгын шэнэ онол аргануудые түсэбэй ёһоор, наринаар нэбтэрүүлгэһээ шиидхэхы ехээр дулдыдаха байна.

Зарим һалбаринуудта бидэнэрэй бодотоор бэелүүлжэ эхилһэн ажахын реформо арадай ажахын бүхы һалбаринуудта удаа дараалуулан хэгдэхэ ёһотой. Шэнэ гуримда ороһон предприятинууд бүри жэгдэ һайнаар хүдэлнэ, түсэбтэ даалгабаринуудые бүри амжалтатайгаар дүүргэнэ, үйлэдбэриингөө аша үрые эли бодоор дээшэлүүлнэ.

Ажал эрхилэлгын шэнэ гуримые хүсэдөөр бэелүүлхын тулада маанад үшөө олон юумэ хэхэ ёһотой болоно гээшэбди. Экономическа шэнэдхэлгэнүүдые хэхэ гээшэ орёо хэрэг мүн. Энээндэ бэрхэшээлнүүд тохёолдохол байха. Заримдаа экономическа шэнэдхэлгэ бэелүүлгэтэй холбоотой хэдэ хэдэн асуудалнуудые шиидхэлгэдэ хуушанайхилхараа, хойшо буляалдан хандаха ушар зарим зэргээр үзэгдэдэг гээшэ.

Экономическа аргануудые хүсэдөөр хэрэглэлгэ, хүтэлбэриин экономическа онол аргануудые шангадхалга мүнөөнэй шатада партиин ажахын политикые бэелүүлхэ гол эрхэ нүхэсэл болоно гэжэ мартажа болохогүй. Ажал хэрэгтэ имагтал зургаанайнгаа тала барин хандалгые, ёһо тэдыгээр албадан захиралгые, предприятинуудай ажал ябуулгые дээрэһээ үлүүсэ ехээр хизаарлалгые һэргээхэ һэдэлгэнүүдтэй эрид шууд тэмсэхэ хэрэгтэй.

Бидэнэр министерствэнүүдэй хүдэлмэриин онол арга болон гуримуудые саг үргэлжэ нарижуулан һайжаруулха ёһотойбди. Предприятинууд, барилганууд болон организацинуудые хүтэлбэрилгэ ажал хэрэгэй бодото байдалые гүнзэгыгөөр мэдэлгэдэ үндэһэлэн министерствэнүүдээр бэелүүлэгдэхэ ушартай. Тиихэдээ нютагуудһаа элдэб тайлбари болон мэдээнүүдые үгэхэ эрилтэ үлүүсэ ехээр хэхэ ёһогүй.

Министерствэнүүд хадаа арадай ажахын һалбаринуудые хүтэлбэрилхэ штабууд болоно. Министрнүүд болон зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдтэ, главна управленинүүдэй начальнигуудта ехэ эрхэ олгохо зуураа, бидэнэр тэдэнэртэ бүри ехэ эрилтэ хэдэг, өөһэдтэнь даалгагдаһан уялгануудые дүүргэлгын түлөө тэдэнэй харюусалгые дээшэлүүлдэг болохобди. Түсэбтэ даалгабаринуудые, договорой ёһоор абтаһан уялгануудые, ажахын байгуулалтын талаар абтаһан шиидхэбэринүүдые наринаар, шууд сэхээр дүүргэлтэ болгохо хэрэгтэй. Мэдэлдээ байһан һалбаринуудай хүгжэлтын түлөө министерствэнүүд хүсэд харюусалгатай байха.

Манай ажахын кадрнуудые экономическа талаар бэлэдхэлгэдэ, ажахын асуудалнуудые шиидхэлгэдэ шэнэ ёһоор хандалга тэдэнэртэ хүмүүжүүлгэдэ бүри ехэ анхарал хандуулха шухала. Эрхим һайн габшагай шанга, үүсхэл ехэтэй, шэнэ зорилгонуудые бэелүүлхээр шадабаритай, арадайнгаа үмэнэхи өөрыгөө харюусалгые ойлгодог хүнүүд хүтэлбэрилхы тушаалнуудта томилогдохо зэргэтэй.

Ажахын шэнэдхэлгэнүүдые амжалтатайгаар бэелүүлгэ, ниитын үйлэдбэриин аша үрэнь материально-техническэ хангалгын органуудай нарин һайн хүдэлмэриһөө пилээд ехээр дулдыдаха байна. Материально-техническэ хангалгын гуримые нарижуулан һайжаруулха хаанашье олоор хэрэглэгдэдэг түхеэрэлгэнүүдые, материалнууд болон хүсэд бэлэн болгогдоогүй зүйлнүүдые нэлэнхыгээр худалдалгада дам дамаа дамжаан орохо талаар ехэ хүдэлмэри хэгдэхэ ёһотой. Материально-техническэ хангалгын талаар гүрэнэй комитет болон министерствэнүүд предприятинуудай хоорондын ажахын сэхэ холбоое али болохоор хүгжөөхэ ёһотой.

Госплан, Материально-техническэ хангалгын талаар гүрэнэй комитет хадаа предприятинуудта, хангалга-худалдаалгын организацинуудта бии байха түүхэй эд болон материалнуудай нөөсэнүүдэй нормонуудые хараалан тодорхойлхо, мүн предприятинуудай жэгдэ һайн, һаадгүй хүдэлмэри хангаха зорилгоор хэрэгтэй болохо зэргээрнь нөөсэнүүдые бии болгохо хэмжээнүүдые абаха уялгагай. Энэ хадаа манай түсэбүүдэй тогтууритай, бата байлгада туһалха байна.

Экономическа шэнэдхэлгэнүүдые бэелүүлгэһээ, предприятинуудай ажахын талаар бэеэ даанги байлгые үргэдхэлгэһөө уламжалан банкнуудай, финансова зарим органуудай хүдэлмэриин шэнжэнь хубилгагдаха ёһотой. Мүнгэн сангай болон урьһаламжын органууд мүнгэн сангай талаар хиналта хэхэһээ гадна, харин промышленна болон худалдаа-наймаанай предприятинуудай коммерческэ ажал ябуулгые һайжаруулгада эдэбхитэйгээр нүлөөлхэ ёһотой. Банкнуудай нөөсэнүүдые эгээн лэ таарамжатай хэрэгтэ зорюулха, түрүү һайн үйлэдбэринүүдые, ажаһуудалай талаар хангалгын предприятинуудые хүгжөөхын тулада, мүнгэ зөөриин эрьесые түргэдхэхын, предприятинуудай олзые дээшэлүүлхын тулада урьһаламжануудые хэрэглэхэ зорилго түрүүшын ээлжээндэ табигдана.

Ажал эрхилэлгын шэнэ онол аргануудые хэрэглэлгэһээ уламжалан, ажахые хүтэлбэрилхэ юрэнхы гурим соо юумын сэнгэй удха шанар дээшэлхэ байна. Промышленна продукциие нэлэнхыгээр худалдаха талаар мүнөө бии байһан сэнгүүд шэнэ эрилтэнүүдтэ олонхидоо тааралданагүй. Тиимэһээ нэлэнхыгээр худалдалгын сэнгүүдые шэнэдхэн хубилгаха гээшэ шухала хэмжээ ябуулгануудай нэгэн болоно.

Нэлэнхыгээр худалдалгын шэнэ сэнгүүд иимэ эрхэ байдал хангаха ёһотой. Гэбэл, гэмгүй һайнаар хүдэлжэ байһан предприяти бүхэн ажахын тоосоондо хүсэдөөр үндэһэлэн хүгжэжэ шадаха ёһотой болоно. Тиихэдэ ажал эрхилэлгые сэгнэхэ шухалын шухала зүйлнүүд — ашаг олзо болон рентабельна байлга — предприятиин хүдэлмэриин бодото хэмжээе зүб наринаар харуулжа шададаг байха ёһотой. Нэлэнхыгээр худалдалгын сэнгүүд продукциин шанар болон техническэ хэмжээ дээшэлүүлгые, продукциин түхэл янзые хододоо шэнэдхэжэ байлгые урмашуулха ёһотой.

Продукци гаргахын тулада зайлашагүй шухала болодог гаргашануудта сэнгүүдые ойротуулхын, ниитын үйлэдбэриин аша үрые дээшэлүүлхэ нүлөө ехэтэй арга болгон тэдэниие хэрэглэхын тулада сэнгүүдые нарижуулан һайжаруулгада правительство ехэ анхарал хандуулха.

Правительство хадаа арадай ажахые хүтэлбэрилгэ нарижуулан һайжаруулха талаар КПСС-эй ЦК-гай мартын болон сентябриин Пленумүүдээр хараалан тодорхойлогдоһон, КПСС-эй XXIII съездээр һайшаагдаһан хараа шугамые шууд сэхээр бэелүүлхэ, социализмын бодото экономическа хуулинуудта тааралдадаг хүдэлмэриин шэнэ гуримда предприятинуудые, ажахын бүхэли һалбаринуудые удаа дараалуулан оруулха байна. Энэ хадаа түсэбтэ социалис ёһоной ажахын булюу һайн байлгые бүри хүсэдөөр хэрэглэхэ, манай арадай ажахые улам түргэнөөр хүгжөөхэ арга олгохо байна.

III.

Нүхэд депутадууд, энэ табан жэл соо совет арадай материальна ажаһуудалые хурдан түргэнөөр һайжаруулхые партиин съездын Директивэнүүд хараална.

Ажалай түлөөһэнэй ургалта болбол хүн зоной олзо доходые ехэ болгохын гол эшэ үндэһэн байгаа, байхашье. КПСС-эй ЦК, правительство ажалай түлөөһэнэй урмашуулхы үүргые саашадань шангадхаха хараа шугамые бэелүүлжэ, хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай салин хүлһэнэй, колхознигуудай ажалай түлөөһэнэй гуримые саашадань һайжаруулха хэмжээнүүдые абажа байха юм.

Хүдэлмэрилэгшэдэй материальна урмашуулгые шангадхаха зуураа, даалгагдаһан хэрэгэйнь түлөө тэдэнэй материальна харюусалгые дээшэлүүлхэ шухала. Энэ хадаа ажалайнь зэргээр хубаарилха жама ёһоной хоорондоо нягта холбоотой хоёр талань гээшэ.

Шэнэ табан жэл соо хүдэлмэрилэгшэдэй ажалай түлөөһэнэй ургалтын, ажалай эрхэ байдал һайжаруулгын шухала нэмэлтэ эшэ үндэһэн хадаа предприятинуудай урмашуулгын фонднууд болоожо байна. Экономическа талаараа үндэһэлэгдэһэн тогтууритай нормативуудые зохёохо талаар министерствэнүүд, ведомствэнүүд ехэ хүдэлмэри ябуулха ёһотой. Эдэ нормативуудые үндэһэлэн урмашуулгын фонднууд бии болохо юм.

Бүтээн гаргагдажа байдаг материальна баялигай элбэгжэлгэдэ, ажалай бүтээсын ургалтада, үйлэдбэриин ашаг үгэлгын ехэ бололгодо, ажаһуудалай хангалтын ургалгада, ажалшадай салин хүлһөөрөө худалдажа абамаар эд бараанай элбэгжэлгэдэ эшэ үндэһэтэй салин хүлһэнэй тиимэл ургалтын бата бэхишье, тогтууритайшье байха байһыень табан жэлэй түсэб зохёоходоо Госплан, министерствэнүүд болон ведомствэнүүд хараадаа абаха болоно.

Хэрэглэлэй ниитын фонднуудые горитойхоноор ехэ болгохоор хараалагдана.

Хүн зоной мүнгэн олзо доходой ургалта дотоодын дэлгүүрэй наймаае ехэ болгоно. Тиимэ дээрэһээ худалдан абалгын ургажа байһан арга шадалай ба үйлэдбэреэ ехэ болгожо, арадай хэрэглэлэй эд бараа худалдасын хоорондохи шухала тааралдаае хангаха гээшэ онсо удха шанартай болоно. Мүнөө хүн зондо эд бараа гаргадаг министерствэнүүдэй, худалдаа наймаанай министерствын үүргэ ба харюусалгань хэзээ хэзээнэйхиһээ ехэ боложо байна. Тэдэнэр хэрэглэмжын эд бараанай дэлгүүрэй байдалай түлөө, хүн зоной эрилтэнүүдые хангахын түлөө харюусана.

Мүнөө манай худалдаа наймаан ажабайдалай эрилтэнүүдһээ үшөөл горитойхоноор гээгдэнэ. Энэ гээгдэлые зайсуулхын тула худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэд эд бараанда табигдадаг эрилтэнүүдые һайнаар шудалжа, продукциин ассортимент болон шанарыень һайжаруулха, шэнэ эд бараа гаргаха хэрэгые эмхидхэхэ зорилготойгоор сэхэ захидаг гуримаар дамжуулан үйлэдбэридэ нүлөөлхэ ёһотой. Продукциин үндэр шанар, гадаа талыень һайнаар шэмэглэхэ, эрхим һайнаар багсалха, шэнэ эд барааe ойлгосотойгоор хүн зондо мэдээсэхэ — энэл даа промышленность болон худалдаа наймаанда мүнөө табигдаха эрилтэ.

Хүн зониие ажаһуудалай талаар хангалга арадай ажахын бусад олон һалбаринуудһаа түргөөр хүгжэхэ юм. Манай машина бүтээлгэ энэ һалбариие мүнөө үеын машина болон түхеэрэлгэнүүдээр хангаха зэргэтэй.

Гэр байра барилгын үргэн түсэбые бэелүүлгэ болбол арадай ажаһуудалые һайжаруулха шухала шэглэлнүүдэй нэгэн юм гэжэ манай партиин ЦК, правительство тоолоно. Гэр байра барилгын талаар гол гаргашыень гүрэн бэе дээрээ даажа абана. Энээнэй хажуугаар гэр байра барилгын кооперациие бүхы хэмжээгээр хүгжөөхэ, эрхэтэдэй өөрынь зөөреэр, мүн гүрэнэй урьһаламжын туһаламжаар хубиин гэр байра барилгада туһаламжа хүргэхэ хэрэгтэй. Гэр байра барилгын шанарые дээшэлүүлхэ, квартирануудай түсэблэлгые һайжаруулха, хүн зондо шухала тааруу зохид эрхэ байдал байгуулха хэрэгтэ проект табидаг, барилгын бүхы организацинууд онсо анхаралаа хандуулха болоно.

Хүдөөгэй хүн зоной ажаһуудалые саашадань һайжаруулха талаар томо хэмжээнүүд абтахаар хараалагдана. Энэ хэрэгтэ колхознигуудай ажалай һара бүриин тогтууритай түлөөһые нэбтэрүүлһэн ушар ехэ үүргэ дүүргэхэ байна. Колхозуудай, колхознигуудай олзо доходые дээшэлүүлхэ талаар бэелүүлэгдэжэ байһан хэмжээнүүд эли бодо үрэ дүнгүүдые үгэжэ байна гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. 1965 ондо колхозуудай ниитын ажахын олзо доходһоо түлэгдэдэг колхознигуудай ажалай түлөөһэн, урдахи жэлтэйнь сасуулхада, 18 процентээр ехэ болоо, тиихэдэ 1966 оной түрүүшын хахадта, үнгэрһэн жэлэй энэ үетэй сасуулхада, үшөө 20 процентээр ургаһан юм.

Хүн зоной юрэнхы эрдэм болон культурно-техническэ хэмжээе дээшэлүүлгэ — социальна шухала асуудал болоно. Һургуулинуудай һуралсалай-материальна баазые горитойхоноор бэхижүүлхын тулада мүнгэ зөөри зорюулагдана. Профессионально-техническэ училищинуудта абалга үргэдхэгдэхэ юм. Дээдэ ба дунда тусхай эрдэм шудалалга саашадаа хүгжөөгдэхэ байна.

Хүдэлмэришэд болон алба хаагшадые ажалай долоон хоногойнь сагые үлөөгөөд, хоёр амаралтатай табан үдэрэй ажалтай неделидэ оруулжа эхилһэн ушар ажалшадай культурна хэмжээе дээшэлүүлхын, экономикые хүгжөөхын тула ехэ удха шанартай байха. Недели соогоо табан үдэр ажаллаха гуримда оролгын болзор ороной туд туд районууд болон арадай ажахын һалбаринуудаар тогтоогдохо юм. Недели соогоо табан үдэр ажаллаха гуримда амжалтатайгаар оролго эмхидхэлэй болон экономическа ехэ бэлэдхэл хэхэ эрилтэ предприятинууд, министерствэнүүд, ведомствэнүүд болон союзна республикануудай Министрнүүдэй Соведүүдтэ табина.

Манай орондо соёл культурын, искусствын эмхи зургаанууд олоор хүгжэнэ. Табан жэлэй түсэб соо театрнууд кино, библиотекэнүүд, клубууд, илангаяа хүдөө газарта, саашадаа баригдахаар хараалагдана.

Элүүрые хамгаалха талаар үбшэн һэргылхэ ябадалые һайжаруулха, город болон хүдөөгэй хүн зондо медицинскэ туһаламжа хүргэлгын эмхидхэлэй шанар ба культурыень дээшэлүүлхэ, тэрэшэлэн эмнэлгын мүнөө үеын тусхайта эмхи зургаануудые бариха талаар хэмжээ ябуулганууд бэелүүлэгдэхээр хараалагдана.

Үйлэдбэри дээрэ эхэнэрнүүдэй ажалые бүхы хэмжээгээр хүнгэдхэхэ, үхибүүдэй эмхи зургаануудые үргэдхэхэ, ниитын эдеэ хоолой, ажаһуудалай талаар хангалгын предприятинуудые олон болгохо хэмжээнүүд саашадаашье абтагдажа байха. Эдэ бүгэдэ хадаа ороной ажахын, политическэ, культурна ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабаадаха арга боломжо эхэнэрнүүдтэ олгохо гэһэн зорилготой юм.

Совет хүнүүдэй материальна болон оюун ухаанай эрилтэнүүд таһалгаряагүйгөөр ургана. Эдэ бүгэдыень бүрин дүүрэнээр хангаха тухай эсэшэ сусашагүйгөөр оролдохо ябадал манай нэн түрүүнэй уялга гэжэ бидэнэр харанабди.

IV.

Нүхэд депутадууд! Манай бэелүүлхэ ажахын болон социальна ехэ зорилгонууд социалис демократиие саашадань хүгжөөхэ талаар манай партиин хараа шугамые шууд сэхээр бэелүүлгэтэй нягтаар холбоотой юм.

Коммунис общество байгуулга хадаа олониитын ниитэ-политическэ эдэбхи үүсхэлэй хэлбэришэгүйгөөр ургаха ябадалые тодорхойлно. Гүрэниие, үйлэдбэриие ударидан хүтэлбэрилгэдэ арад олониитын сэхэ хабаадалга совет засагай шухалын шухала зорилго юм гэжэ Ленин харадаг һэн.

Манай обществын социально-политическэ нэгэдэл, ажалшадай ажабайдалай материальна болон культурна хэмжээнэй ургалта совет хүнүүдэй зохёон байгуулхы эдэбхи үүсхэл гаргахынь тула ехэ арга боломжо нээжэ үгэнэ.

Хүдөө ажахые хүгжөөн дэбжээхэ талаар бэелүүлэгдэжэ байһан хэмжээ ябуулганууд, экономическа реформо бэелүүлгэ предприятинуудта, барилгануудта, колхоз, совхозуудта, гүрэнэй болон ажахые хүтэлбэрилгын бүхы зургаануудта социалис демократиие саашадань хүгжөөлгын һайн эрхэ байдал байгуулжа үгэнэ. Өөрынгөө ээлжээндэ демократиие хүгжөөлгэ болбол реформые түргөөр бэелүүлгэдэ, ажахын ажал ябуулгын аша үрые дээшэлүүлгэдэ туһална.

Ороной экономическа байдалда боложо байһан хубилалтануудтай дашарамдуулан, ажахын хуули ёһонуудые һайжаруулхын тула ехэ юумэ хэхэ хэрэгтэй болоно. Промышленна министерствэнүүд тухай дүримүүд мүнөө зохёогдожо, ойрын сагта баталагдахань. Арадай ажахые, хүн зониие промышленна продукцяар хангахын түлөө министерствэнүүд дүүрэн харюусалгатай байха ёһотой гэжэ хараада абтана. Ажахые ударидалгын олон янзын захиргаануудай ажал ябуулгые зохилдуулан тааруулжа байха, мүн хүтэлбэриин экономическа онол аргануудые хэрэглэлгын эшэ үндэһэн дээрэ ажахын органуудай холбоо харилсаануудые тодорхойлхо эрхэ хуулиин нормонуудые гуримшуулха хэмжээнүүд абтаха юм.

Бидэнэр эмхидхэлээ бүхы хэмжээгээр дээшэлүүлхэ, заршам журам, манай обществодохи хуули гурим шангадхаха ёһотойбди. Энэ талаар һүүлэй үедэ ехэ хүдэлмэри хэгдээ. Манай гүрэн болбол совет эрхэтэдэй эрхэ сүлөөе, хуулита эрилтэнүүдыень хамгаалха хэрэгтэ нэн түрүүнэй удха шанар үгэнэ. Тиихэ зуураа, обществын үмэнэхи өөрынгөө уялгые хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлхыень тушаалта нюур бүхэнһөө, эрхэтэн бүхэнһөө гүрэн эринэ.

Гүрэнэй болон эрхэтэдэй аша туһые хамгаалалга хадаа сүүдүүдэй органуудай ажал ябуулгые, хуули ёһын бэелүүлэгдэжэ байһанай түлөө прокуророй хиналтые һайжаруулха эрилтэ табина.

Хуули ёһонуудай бэелүүлэгдэхэ хэрэгтэ, эмхидэл болон журам хангалгада арадай хиналта шухала үүргэ дүүргэхэ уялгатай. Тэрэнэй онол аргануудые һайжаруулгада, гүрэнэй болон олониитын эдэбхи үүсхэлые тэрээнэй хүдэлмэридэ зүбөөр зохилдуулха ябадалда шухала хэрэгтэй анхарал хандуулагдаха юм.

КПСС-эй ЦК, правительство һүүлэй үедэ ажалшадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй, тэдэнэй гүйсэдхэхэ комитедүүдэй үүргые дээшэлүүлхын тула ехэ юумэ хээ. Энэнь һайн аша үрэ үгөө. Гэбэшье гүрэнэй засагай нютагай бүхы органуудай ажал ябуулгын мүнөөнэй зорилгонуудта харюусажа байхын тула үшөөл бага бэшээр хүдэлхэ хэрэгтэй болоно.

Арадай ажахые хүгжөөлгэдэ, арадай материальна ажаһуудалые саашадань һайжаруулгада, культурна хэмжээень дээшэлүүлгэдэ, хүн зониие ажаһуудалай талаар хангалгада, совет эрхэтэдэй эрхэ сүлөөе хамгаалгада тэдэнэй эмхидхэхы үүргые шангадхаха шухала. Совет органуудай ажал ябуулгада олониитэдэ үргэнөөр мэдээсэгдэжэ байхань, тушаалта нюурнуудай зүгһөө тоосоогоо үгэжэ, асуудалнуудые шиидхэлгэдэ олониитын үргэнөөр хабаадуулагдажа байхань шухала.

Нүхэд депутадууд! Социально-экономическа, политическэ олон асуудалнуудые бэлэдхэжэ байхын зорилгоор СССР-эй Верховно Соведээр байгуулагдаһан шэнэ комиссинууд гүрэнэй, ниитын ажабайдалай олон талада нүлөөгөө үзүүлхэнь дамжаггүй. Эдэ комиссинуудай хүдэлмэри ороной урда байһан зорилгонуудые бэелүүлгэдэ туһалха юм гэжэ бидэнэр этигэнэбди.

Манай зорилгонууд — ажахын, социальна, политическэ, культурын талааршье — үнэхөөрөө асари ехэ ба орёо юм. Совет арад марксизм-ленинизмын үзэл сурталһаа, өөрынгөө туршагдамал хүтэлбэрилэгшэ, эмхидхэгшэ байһан Коммунис партиин сэсэн мэргэн политикаһаа хүсэ ба этигэл найдабари хүлеэн абана.

Ороноо ударидан хүтэлбэрилгэдэ олон миллион ажалшад — хүдэлмэришэд, таряашад болон интеллигенциин ушар ёһоо мэдэн, эдэбхитэйгээр хабаадажа байһанда совет засаг түшэглэнэ. Энэ ушар болбол коммунис байгуулалтын бүхы амжалтануудай эшэ үндэһэн мүн.

V.

Нүхэд депутадууд!

Совет правительствын гадаадын политикын талаар хэжэ байһан ажал ябуулгын зарим тэды асуудалнуудаар СССР-эй Верховно Соведтэ хэлэжэ үгэхыемни мүнөө зүбшөөгыт. Гадаадын политикын үндэһэ һууринь КПСС-эй XXIII съездын зохёоһон хараа шугам мүн боложо, социализм, коммунизм байгуулхын тула уласхоорондын зохид һайн эрхэ байдал бусад социалис оронуудтай суг хамта байгуулха зорилготой юм.

Энэ болбол социалис оронуудай нэгэдэлые, жагсаалые, тэдэнэй хани барисаа болон аха дүү ёһоной харилсаае бэхижүүлхэ хараа шугам гээшэ.

Энэ болбол национальна талаараа сүлөөрхын түлөө тэмсэжэ байһан арадуудые дэмжэхэ, бэеэ даанхай залуу гүрэнүүдтэй бүхы талын харилсаа хүгжөөхэ хараа шугам гээшэ.

Энэ болбол ондо ондоо социальна байгуулалтатай гүрэнүүдэй амгалан ёһоор зэргэ оршон байха жама ёһые бэхижүүлэн батадхаха, империализмын ээрхэг түримхэй хүсэнүүдтэ эрид шууд харюу үгэхэ, дэлхэйн шэнэ дайе сараха хараа шугам гээшэ.

Советскэ Союзай гүрэнэй аша туһые хангалга хадаа аха дүү социалис гүрэнүүдэй үмэнэ, эб найрамдалай болон демократиин түлөө, национальна болон социальна талаараа сүлөөрхын түлөө тэмсэжэ байһан бүхы оронуудай ажалшадай үмэнэ бидэнэрэй интернациональна уялгаяа бэелүүлгэтэй нягтаар зохилдоно.

Ниитын хүгжэлтын эгээн ехэ хүсэн, бүгэдэниитын эб найрамдалай гол түшэг тулгууринь социалис оронуудай хани барисаан болоно. Бүмбэрсэг дэлхэйн олон янзын районуудта социалис байгуулалта бата бэхээр мандан хүгжөө, тиин Советскэ Союзай хүсэл оролдолго аха дүү арадуудта ашаг ехэтэй туһаламжа хүргэлгэдэ хэлбэришэгүйгөөр шэглүүлэгдэнэ.

Европодо манай ороной ба Болгариин Арадай Республикын, Венгриин Арадай Республикын, Германиин Демократическа Республикын, Польшын Арадай Республикын, Румыниин Социалис Республикын, Чехословакиин Социалис Республикын, Югославиин Социалис Федеративна Республикын хоорондо аха дүүгэй, хани барисаанай, олон ондоо харилсаануудай холбоон улам бүри бата бэхи боложо байнхай.

Азида Советскэ Союзай ба Монголой Арадай Республикын, демократическа үндэһэ һуури дээрэ национальна нэгэдэлэй түлөө тэмсэжэ байһан Корейн Арадай-Демократическа Республикын, баатар Вьетнамай Демократическа Республикын хоорондо аха дүүгэй хани барисаан, нягта хани харилсаан бэхижэнэ. Ушараад байһан оршон байдалда империалис ээрхэг түримхэй добтолгодо сохилто үгэхын тула, манай ниитэ, агууехэ революционно хэрэгэй оршон мандахын тула вьетнам арадтай манай дайшалхы хани барисаан онсо удха шанартай юм.

Латиин Америкэдэ орёо эрхэ байдалда, Америкын империализмын зүгһөө хэгдэжэ байһан һүйдхэлтэ ябуулгануудай оршон байдалда Кубын арад шэнэ общество байгуулхын түлөө тэмсэжэ байна. Энэ тэмсэлдээ революционно Куба манай халуун дэмжэлгэдэ хүртэнэ. Аха дүү Кубын арадта Советскэ Союзай, социалис оронуудай арадууд, түрүү һанаатай бүхы хүнүүд талархана.

Советскэ правительство интернационализмын, тэгшэ эрхын, ойроо хүртэшэгүй байлгын, бэе бэеынгээ национальна аша туһа хүндэлэлсэлгын, нүхэр ёһоной харилсан туһалалсалгын жама ёһонуудай үндэһэ һуури дээрэ социалис оронуудтай хани харилсаагаа саашадань хүгжөөхын тула бүхы юумэ хэхэ юм. Бидэнэр энэ хани харилсаагаа политическэ, сэрэгэй, экономическа болон бусад талаар ба бүхы арга дүрээр асуудалнуудаар бэхижүүлжэ байхабди.

Һаяхан Бухарестдэ болоһон Варшавска договорто хабаадагша гүрэнүүдэй политическэ консультативна комитедэй зүблөөнэй, СЭВ-эй оронуудай коммунис болон хүдэлмэришэдэй партинуудай хүтэлбэрилэгшэдэй, правительствануудые толгойлогшонорой уулзалгын дүнгүүдые КПСС-эй ЦК, Советскэ правительство үндэрөөр сэгнэнэ. Эдэ зүблөөнүүдтэ хабаадаһан бүхы оронуудай делегацинууд социалис хани харилсаагаа саашадань бэхижүүлхэ гэһэн нэгэн һанал, эрмэлзэлгэтэй байһанаа харуулаа.

Аха дүү оронуудтай экономическэ болон техническэ талаар улам бүри үргэдэжэ байгаа харилсан туһалалсалга энэ хэрэгтэ туйлай ехэ үүргэ дүүргэхэ зэргэтэй. Национальна болон интернациональна аша туһые таарамжатайгаар зохилдуулан, советскэ правительство хадаа бүхы социалис оронуудтай али олон талаһаа экономическа хани харилсаагаа, худалдаа наймаагаа саашадань хүгжөөхые саг үргэлжэ эрмэлзэхэ байна.

Тэрэшэлэн Хитадай Арадай Республикатайшье жагсаан нэгэдэлгэ болон али олон талаһаа харилсан туһалалсалгын хангагданхай байгаа һаань, дэлхэйн дэбисхэр дээрэ социалис хани харилсаан бүри бэхижэнхэй байха һэн. Теэд КНР-тэй харилсаануудаа һайжаруулха тушаа манай али бүхы һэдэлгэнүүдэй аша үрэ үгэдэггүй байһыень халагламаар.

Хитадай ударидахы ажал ябуулагшад, мүн Хитадай хэблэл хадаа КПСС-тэ болон СССР-тэ эсэргүүгээр саг үргэлжэ добтолго хэнэ. Энэнь манай парти болон гүрэнэй хараа шэглэлэй удхые хазагайруулна, тиигээд бодото байдалда огто тааруугүй болоно. Хитадай номнол илангаяа һүүлэй үедэ империализмда эсэргүү тэмсэл тухай ярилдаануудые үргэлжэлүүлхэ зуураа, КПСС-тэ болон СССР-тэ эсэргүү добтолгонуудые улам бүри ехээр хэнэ. Тиихэдээ американска империализмда туһа хүргэжэ байһаниинь бүгэдэндэ мэдээжэ болоно.

Совет-хитад харилсаануудта тохёолдоһон түгшүүрилтэ байдал хадаа социализмын дэлхэйн байгуулалта соохи социалис харилсаануудай шэнжэ шанарта тон харша байһандань КПСС-эй ЦК болон Советскэ правительство лаб этигэнэ. КНР тушаа өөрынгөө политика бэелүүлхэдээ Советскэ правительство хадаа марксизм-ленинизм болон пролетарска интернационализмын бодото үндэһэ һуури дээрэ арадай хитадтай хани харилсаануудаа, нэгэдэлээ һэргээн һайжаруулха гэһэн манай парти болон ар… үнэн зүрхэнэй эрмэлзэлгые с… даашье баримталха байна. Э… дэһэ һуури хадаа социалис ор… дай аша туһада, тэрэ тоодо и… арадай өөрынь ашаг туһа… империализмда эсэргүү, эб най… дал болон социальна хүгж… түлөө ниитэ тэмсэлэй аша т… харюусана.

Социалис хани харилсаан… бүхы дэлхэйн политикын ш… хы нүхэсэл болонхой. КПСС-… бэришэгүй хараа шэглэлтэй… дуулан, Советскэ Союз хад… най аха дүүгэй хани харил… хүсэн түгэлдэр ба нүлөө… байха ябадалайнь ургахын,… жэхын тулада хамаг бүхы… долгоёо гаргаха байна. Энэ… шухалын шухала зорилгону… най нэгэн мүн гэжэ советскэ… вительство тоолоно.

Ази, Африка болон Латиин… рикын оронуудтахи национа… сүлөөрэлгын хүдэлөөндэ дэм… үзүүлхэ гээшэ совет гүрэнэй… дын политическэ ажал ябу… баһа нэгэ шухала шэглэл бо… Колониальна дарлалтаһаа сү… хын түлөө тэмсэжэ байһан… дуудта эдэбхитэйгээр туһалх… шэ манай уялга мүн гэжэ Со… Союз тоолоно. Тэдэнэй зүб… гые манай ороной улам бүри… тэйгөөр дэмжэхэ байһандань… нэй этигэжэ байхадань болон…

Национальна талаар бэеэ… хай байдалаа бүхэжүүлхын… тэмсэжэ байһан залуу гүрэнү… харилсаануудаа хүгжөөхэ… ехэ удха шанартай. Эдэ гүр… дэй олонхинь хадаа империал… лэгүүдтэ хабаархагүй гэһэн… тика ябуулна. Энэ политика… дэшье хүндэтэйгөөр хандана… Уласхоорондын томо томо хэ… дэн асуудалнуудаар Со… Союз болон хүгжэжэ байгаа… нуудай хараа шугамай дүтэ… һые хараада абажа. Советскэ… вительство хадаа эб найрам… аша туһада, империализмда… гүү фронтые үргэдхэхын аш… һада эдэ оронуудтай нягта х… барисаатай байхые оролдохо… на. Советскэ Союз хадаа Ази,… рика болон Латиин Америк… хы гүрэнүүдтэй хани харил… хүгжөөхөөр бэлэн. Тингэхэ мү… капиталис бэшэ хүгжэлтын… шэлэн олоһон арадуудай талы… хын түрүүндэ дэмжэхэ бай… бидэнэр нюунагүйбди.

Хүгжэжэ байгаа гүрэнү… экономическа харилсан туһ… салгаяа бүхэжүүлхэ гэһэн… хараа шугам хэлбэришэгүй з… үлэнхэй. Бидэ иимэ харилсан… лалсалга бэелүүлхэдээ, тэдэн… циональна экономикые бэхи… хэ, гадаадын политикын бэеэ… хай хараа шэглэл бэелүүл… туһалха, нэгэн доро Советскэ… зай өөрынь экономическа аш… һада таарамжатай байхыень… дохо байнабди.

Дүтын Зүүн зүгтэ Нэгэ… Араб Республикатай хани ба… тай, үргэн харилсаатай бол… Советскэ Союз энэ хани бари… саашадань бэхижүүлхые ор… байна. ОАР-тай манай хани… саатай байха ябадалда бидэ… ха шанар олгонобди. Тэрэнэй… тика хадаа империализмда… гүү фронтые жагсаалгада, эб… рамдалые бэхижүүлгэдэ ш… нүхэсэл болоно.

Советскэ Союз хадаа Ал… Арадай Демократическа Рес… катай хани барисаагаа хү… байна. Колониализмын хүшэ… дэ хойшолонгуудые дабахын… алжир арад тэмсэжэ байна.… орон хадаа национальна бэеэ… хай байдалаа бэхижүүлэн, со… на хүгжэлтэ туйлахые эрм… байһан Сириин Араб Респ… да, Иракска Республикада,… сад араб оронуудта дэм… үзүүлхэ байна.

Советскэ Союз хадаа Афр… бэеэ даанхай гүрэнүүдтэй хан… боо барисаагаа хүгжөөхые… доно. Гвиней, Мали, Конго (Б… завиль), мүн африканска бус… дэ хэдэн оронуудтай һайн… саануудтай болообди. Афр… арадуудай бэеэ даанхай бай… саашадаашье бүхэжэлгэдэнь… риализмда эсэргүү тэмсэлдэ… нэй жагсаалдань бидэ саашад… туһалхабди.

Урда болон Зүүн-Урда А… хэдэ хэдэн гүрэнүүдтэй хол… рисаагаа үргэдхэхэ гээшэ… гадаадын политикын шухала… рилгонуудай нэгэниинь мүн… Советскэ Союз тоолоно. Пол… скэ, экономическа болон ку… на талаар Индитэй али олон… һаа хани харилсаамнай һай… хай. Эдэ харилсаанууд хадаа… удаан саг соо шалгалта гар… манай оронуудай аша туһад… рюусана, Индиин национальн… номикын, түбхын түрүүндэ г… үндэһэ һуури бологшо гүрэнэ… торэй бэеэ даанхай байдал… жүүлгэдэ туһална.

Бидэнэр Бирмэтэй хани… саагаа саашадаашье бэхижү… ди. Пакистантай манай хар… нуудай һайжаржа байһанда… хэлээ хананги байнабди. Сов… пакистанска холбоо барисаа… үргэдхэхын тулада Советскэ… өөрынгөө зүгһөө саашадаа… муудые хэхэ хүсэлэнтэй.

Эб найрамдал сахижа, түг… рилтэ байдал һуладхахаар… болон Пакистанай ниитэ хүс… тэй байһан ябадал хадаа Таш… скэ конференциин шиидхэбэ… дые хэрэг дээрэнь бэелүүлга… һалха гэжэ бидэ найданабди.… шиидхэбэринүүд хадаа Инди… кистан хоёрой хоорондохи х… сануудта һайн нүлөө үзүүлэд… на, тэдэниие хэлбэришэгүйгөөр… лүүлээд байбал, хоёр ороной… дуудта, мүн уласхоорондын… гүй байдалай хэрэгтэ туһа хүр… һэн бэлэй.

(Түгэсхэлынь 3-дахи нюур…)

СССР-эй долоодохи зарлалай Верховно Соведэй нэгэдэхи сесси

Нүхэр А. Н. КОСЫГИНАЙ хэлэһэн үгэ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1—2-дохи нюурта).

Советскэ Союз хадаа Латиин Америкын гүрэнүүдтэй харилсаануудаа үргэдхэхөөр замые бэдэрхэ, эдэнтэй политическэ барисаанууд, худалдаа наймаанай болон бусад холбоо барисаануудаа хүгжөөхэ байна.

Капиталис оронуудтай харилсаанууд хадаа Советскэ Союзай гадаадын политическэ ажал ябуулгын шухала шэглэл болоно. Бидэ хадаа амгалан тайбанаар зэргэ оршон байлгын гол үндэһэ һуури дээрэ эдэ харилсаануудаа хүгжөөхөөр оролдожо байнабди. Мүнөөнэй эрхэ байдалда амгалан тайбанаар зэргэ оршон байха гээшэ тад ондоо байгуулалтатай оронуудай хоорондохи харилсаа холбоондо шухала нүхэсэл болоһониинь улам бүри элирхэ байна.

Уласхоорондын мүнөө үеын орон байдал орёо байна. Эб найрамдал сахиха ба бэхижүүлхын түлөө оролдожо байһан хүсэнүүдэй урган хамта, эзэрхэг түримхэй империалис хүсэнүүд эдэбхитэй болоод байна. Дары түргэн гуримшуулмаар эрид хурса хэдэ хэдэн асуудалнууд дэлхэй дээрэ бии болонхой.

Вьетнамда США-гай хэжэ байһан эзэрхэг түримхэй ябуулгань бүгэдэ ниитын аюулгүй байдалда ехэ аюул тохёолдуулхаар болонхой. Эзэрхэг түримхэй энэ ябуулгань Лаос болон Камбоджодо дэлгэрхээр забдажа байна. Сэрэгэй ябуулганууд үргэн ехэ районие эзэлэнхэй. Энээндэ олон түмэн хүнүүд, сэрэгэй туйлай ехэ буу зэбсэг болон техникэ хабаадуулагданхай. Иимэ зүрилдөөн бии болоод, ехэнхидээ дэлхэй дээрэхи орон байдалые тодорхойлно, уласхоорондын шухалын шухала асуудалнуудые шиидхэлгэдэ нүлөөгөө үзүүлнэ. Эзэрхэг түримхэй энэ ябуулгые үргэлжэлүүлбэл, энэ зүрилдөөнэй саашадаа бүри ехээр дэлгэрхэ байһаниинь зайлашагүй— энэ хэрэгүүдэй хүгжэлтын жама ёһон иимэ ха юм.

Вьетнамай эрэлхэг зоримгой арадай зориг хүсэлэнгыень американ эзэрхэг түримхэйшүүл бууруулжа шадахагүй. Зүб хэрэгэйнгээ түлөө тэмсэлээ үргэлжэлүүлхээр тэдэнэй шиидэнхэй байһаниинь хэлбэришэгүй бата. Вьетнам арадай энэ хүсэлэн хадаа ДРВ-гэй президент нүхэр Хо Ши Минэй мэнэ һая тунхаглаһан захидалга соо элеэр, тодоор лаблан хэлэгдэнхэй. Бүхы дэлхэйн түрүү ниитынхид энээниие хүсэд ойлгожо, хүлеэн абанхай. Үнэн зүб хэрэг вьетнам арадай талада.

Урда Вьетнамда американецуудай политическэ ямаршье гүшэг тулгууригүй байһыень бүгэдөөрэн ойлгонод. Тэндэ тэдэнэр жадын хүсөөр лэ тогтожо байна, теэд жадын хүсөөр удаан тогтохо аргагүй байһаниинь үнинэй мэдээжэ. ДРВ-дэ США-гай дээрмэшэн ёһоор добтолго, уласхоорондын эрхын ангал жиирэй ёһо гуримые хазагайруулга хадаа Америкые уласхоорондын талаар гансаардуулжа байна, харин тиихэдэ вьетнам арадай шэн габьяата тэмсэлые дэмжэхэ, тэдэндэ туһа хүргэхэ ябадал бүхы дэлхэй дээрэ ургажа, үргэдэжэ байна. Ямаршьеб тиимэ «политическэ гуримшуулга» бэдэржэ оролсоор бэлэн байһан тухай Холбоото Штадуудай мэдүүлдэг үгэнүүдэй худал хуурмаг байһыень тэдэнэй ябуулганууд элишэлнэ.

Вьетнамска асуудалаар Советскэ Союзай хараа шугам тодорхойшье, элирхэйшье. Тэрэ хадаа Вьетнамда хэжэ байһан США-гай эзэрхэг түримхэй ябуулга тухай КПСС-эй XXIII съездын мэдүүлгэ соо тодорхойлогдонхой. Варшавска договорто хабаадалсагша бүхы гүрэнүүдэй хараа шугам хадаа Бухарестдэ болоһон зүблөөн дээрэ баталан абтаһан тэдэнэй мэдүүлгэ соо эли тодоор найруулагданхай. Хэдэн мянгаад километртэ байһан Вьетнамтай нэгэ ниитэ хилэ үгышье һаа, Советскэ Союз хадаа эзэрхэг түримхэй ябуулгануудта иланта түгэлдэрөөр харюусахадань шухала экономическа болон сэрэгэй, материальна болон моральна туһаламжа баатар зоримгой вьетнам арадта улам бүри ехээр үзүүлжэ байна. Энэ политикые совет арад нэгэн һаналтайгаар дэмжэнэ; Бухарестдэ баталан абтаһан мэдүүлгэдэ гараа табиһан манай орон, мүн бүхы социалис гүрэнүүд энэ политикые эрид зоримгойгоор, хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлхэ байна.

Советскэ Союз хадаа вьетнамска асуудалые зүбөөр шиидхэхын түлөө тэмсэлдэнь манай вьетнам хани нүхэдтэ али бүхы дэмжэлгэ үзүүлхэ байна. Вьетнамска асуудалые политическэ талаар гуримшуулгын үндэһэ һууринь ДРВ-гэй правительствын, мүн Урда Вьетнамай сүлөөрэлгын национальна фронтын мэдээжэ дурадхалнууд соо найруулагданхай. Тэрэ хадаа 1954 оной Женевскэ хэлсээнүүдтэй хүсэдөөр тааралданхай.

Вьетнамска газар дайда дээрэһээ американска эзэмдэгшэдые түргэнөөр намнаха хэрэгтэнь вьетнам арадта туһалхын тулада Советскэ правительство хамаг бүхы юумэнүүдые хэхэ байха гэжэ СССР-эй Верховно Соведэй депутадуудые би найдуулха хүсэлэнтэйб. Энэ хадаа манай партиин, бүхы совет арадай дура хүсэлэнтэй тааралдана. Эхэ ороноо сүлөөлхын түлөө агууехэ тэмсэлдээ шэнэ шэнэ амжалтануудые туйлахыень Вьетнамай баатар патриодуудта совет арад хүсэнэ.

КПСС-эй XXIII съезд дээрэ заагдаһанай ёһоор, Европын политикын асуудалнуудта Советскэ Союз ехэ анхаралаа хандуулха байна.

Эб найрамдалай хэрэгтэ аюул тохёолдуулмаар хүсэнүүд Европодо ябуулга хэжэ байна. Тэдэнэй эрхэ баримтануудай ёһоор, германиин асуудал шиидхэжэ боломоор байһан шэнги аюултай һанал бодолнуудые США-гай политика Баруун Германиин үһөө нэхэгшэдтэ түрүүлнэ. Зүгөөр дэлхэйн хоёрдохи дайнай дүнгүүдые тэдэнэр хубилгаха шадалгүй.

Эб найрамдалай болон уласхоорондын аюулгүй байдалай шухала нүхэсэл болохшо хүдэлмэришэн-тарялашанай гүрэн немецкэ газар дайда дээрэ бии болоод, амжалтатайгаар хүгжэжэ байна. Социалис гүрэнүүдэй эбдэршэгүй нэгэдэл Европодо мандажа байна. Манай ороной, мүн Германска Демократическа Республикын оролсодог энэ нэгэдэл хадаа зүүн зүг тээшэ Германиин милитаризмын добтолмоор замые хэтэ мүнхэдэнь хааһан туйлай ехэ хүсэнүүдтэй.

Баруун Германиин үһөө нэхэгшэдэй, мүн океанай саада тээхи тэдэнэй үгэсэгшэдэй эзэрхэг түримхэй эрмэлзэлгэнүүд хадаа Европын оронуудай эб найрамдалда дуратай хүсэнүүдэй зүгһөө улам бүри эрид хатуу сохилтонуудта хүртэнэ. Мүнөөнэй Европо—энэ хадаа хүн зонойнь хахадынь социалис гүрэнүүдтэ ажаһуудаг түби мүн. Энэ хадаа хүсэн түгэлдэр хүдэлмэришэнэй болон демократическа хүдэлөөнэй хүгжэжэ байһан түби мүн. Энэ хадаа хүн түрэлтэндэ тохёолдоһон дэлхэйн хоёр дайнда арадуудайнь үлэмжэ ехэ хохидолдо орожо зобоһон түби мүн. Европын бүхы оронуудай үргэн ниитэ хүн зон хадаа дайнда эсэргүү һанал бодолтой, тиигээд социалис гүрэнүүдтэй харилсаагаа һайжаруулха тушаа эрилтэ табина. Баруун Европын хэдэ хэдэн оронуудай ударидахы бүлэгүүдэй политикадашье тиимэ һанал бодолнууд урган хүгжэжэ байна.

Советскэ Союзай европейскэ политика хадаа уласхоорондын түгшүүрилтэ байдал һуларуулха хүсэлэнтэй, мүн Европын мүнөөнэй болон ерээдүйн хэрэгүүдтэ гадаада талаһаа хамааралсалгагүйгөөр, амгалан тайбан, аргаар шиидхэгдэхэ ёһотой гэжэ харадаг хүсэнүүдэй Европодо бэхижэлгэдэнь туһална.

Тэдээниие бэелүүлээд байбал, Европын арадуудта сэрэгэй аюулай тохёолдохо ябадал болюулмаар тодорхой хэмжээ ябуулгануудай таарамжатай программа хадаа Европодо эб найрамдал болон аюулгүй байдал бүхэжүүлхэ тухай Деклараци соо хараалагданхай. Энэ Деклараци Варшавска договорто хабаадалсадаг гүрэнүүдэй политическэ консультативна комитедээр нэгэн һаналтайгаар баталан абтаһан байна.

Мүнөөнэй хилэнүүдэй, Одер-Нейсе мүрэнүүд дээгүүр гараһан хилэ, мүн Германиин хоёр гүрэнэй хоорондохи хилэ оруулалсаад, ойроо хүртэшэгүй байһан ушар, тэрэшэлэн Баруун Германиие ядерна зэбсэгтэй болгохо гэһэн ябадал болюулха гээшэ Европын аюулгүй байдал хангаха гол эшэ нүхэсэлнүүд болоно.

Германиин хоёр гүрэнэй бии байһан баримтые мэдэрһэнэй үндэһэ һуури дээрэ германска эб найрамдал гуримшуулмаар замуудые бэдэрхэ хүсэлэнтэй байһанаа бидэ лаблан мэдүүлнэбди.

Бухарестдэ болоһон Зүблөөн дээрэ баталан абтаһан европейскэ аюулгүй байдал хангаха программа хадаа сэрэгэй-политическэ нэгэдэлнүүдые тараажа гү, али түрүүшын алхам болгон, тэдэнэй сэрэгэй эмхинүүдые тараажа, тэрэшэлэн хари гүрэнүүдэй сэрэгэй баазануудые Европын түби дээрэ усадхажа, мүн Европодо сэрэгэй зүрилдөөнүүдэй аюул болюулха талаар бусад хэмжээнүүдые абажа, Европодо сэрэгэй түгшүүрилтэ байдал һуларуулха холын хараата, бодото арга боломжо нээжэ үгэнэ.

Дэлхэйн эрхэ байдалда һайн тээшээ үндэһэн хубилалтануудай болоодүй сагта, эзэрхэг түримхэй империалис ябуулгануудай боложо байгаа сагта, Хойто-атлантическа бүлэгэй бии байгаа сагта, бидэнэр социалис оронуудай сэрэгэй хани харилсаае, Варшавска договорой хэмжээн доторхи хани харилсаае-шье бэхижүүлхэ тушаа хараа шугам ябуулхабди. Энэ хадаа манай ниитын аюулгүй байдалай аша хэрэгтэ, уласхоорондын эб найрамдал батадхалгын аша хэрэгтэ таараха байна.

Европодохи эрхэ байдал хадаа хаража үзэгдэхэ, шиидхэгдэхэ ёһотой асуудалнуудые табина. Эдэ асуудалнуудые хаража үзэлгын түхэл элдэб янзын байжа болохо. Советскэ Союзай болон бусад социалис оронуудай һанаашаар хадаа үлэмжэ аша туһатай зүйлнүүдэй нэгэниинь ниитэ Европын зүблөө зарлаха ябадал болоно. Бидэнэр энээн тушаа оролдожо байгаа бусад гүрэнүүдтэ таарамаар иимэ зүблөөндэ ямаршье сагта хабаадалсахаар бэлэмди.

Европын аюулгүй байдалые бэхижүүлхэ тушаа Советскэ Союзай хүсэл оролдолго Советскэ Союз болон Баруун гүрэнүүд хоёрой хоорондохи хоёр талын харилсаануудые хүгжөөлгэдэшье нэмэлтэ арга боломжонуудые бии болгоно.

Совет-француз харилсаанууд доторхи һайн алхамууд эб найрамдал хангахын тулада ехэ удха шанартай. Хэдэ хэдэн томо асуудалнуудаар Советскэ Союз Франци хоёрой туйлаһан бэе бэеэ ойлголсохо ябадал удха шанарайнгаа талаар хоёр талын харилсааһаа гадуур ехэ удха шанартай байна. Совет-француз декларацитай тааруулан, Советскэ правительство Францитай холбоо барисаагаа үргэдхэхын түлөө мүн саашадаашье оролдохо байна. Тиихэ зуураа энэ харилсаанууд гансал хоёр таладаа ашаг туһатай бэшэ, мүн Европын асуудалнуудые шиидхэлгэдэ туһалмаар ехэ нүхэсэл боложо байһаниие хараадаа абана.

Италитай бидэнэрэй харилсаан һайн боложо байна. Совет-итальянска политическэ, илангаяа экономическа хани барисаанууд эли бодоор үргэдөө. Энэ ушар хоёр оронуудай ашаг хэрэгтэ таарана, Европодохи эб найрамдал болон аюулгүй байдал бэхижүүлгэдэ һайн удха шанартай гэжэ бидэнэр тоолонобди.

Совет-англиин харилсаануудай һайн тээшээ хубилхынь тулада бодото эрхэ нүхэсэлнүүд бии гэжэ Советскэ правительство этигэн мэдэнэ. Худалдаа наймаанай, эрдэм наукын болон техникын талаар манай оронууд мүн мүнөөшье ашаг туһатай, улам үргэдэжэ байгаа холбоо барисаатай юм. Хоёр ороной шиидхэхэ гэжэ оролдожо байһан уласхоорондын хэдэ хэдэн асуудалнууд тэрэшэлэн бии. Зүгөөр зарим асуудалнуудай талаар, нэн түрүүндэ Вьетнамай асуудалаар Англиин правительствын баримталжа байгаа хараа шугам манай харилсаануудые саашадань һайжаруулгада һаад хэнэ.

Швецитэй, Австритай, Данитай болон Баруун Европын бусад хэдэ хэдэн гүрэнүүдтэй Советскэ Союзай харилсаанууд һайшаагдахаар байна.

Германиин Федеративна Республика тухай хэлэхэ болоо һаа, Советскэ Союз Европын аюулгүй байдал бэхижүүлгэдэ хабаадалсаһай гэжэ бидэнэрэй хүсэжэ байгаа оронуудай тооһоо ФРГ-е гаргахын түлөө оройдоошье эрмэлзэнэгүйбди. Европын бусад гүрэнүүдтэй хамтадаа эб найрамдал бэхижүүлгэдэ туһалха гү, али Баруун Германида өөртэнь орой таарахагүй хойшолонгуудтай уласхоорондын түгшүүрилые шангадхалгын политикаяа үргэлжэлүүлхэ гү гэһэн иимэ хоёр асуудал мүнөө ФРГ-гэй урда табигданхай. ФРГ-тэй манай харилсаанууд Европын аюулгүй байдалай асуудалнуудаар тэрэнэй ямар хараа шугам баримталһанһаа нилээд ехээр дулдыдахань ойлгосотой.

Советскэ правительство хүршэ гүрэнүүдтэй харилсаануудта ехэ анхарал хандуулна. Тэдэнэй алинтайньшье манай харилсаанууд гансал манай хараа шугамһаа дулдыдаха бэшэ, тиин энэ ушарта бэе бэеэ ойлголсохо шухала байһаниинь элитэ. Финлянди, Афганистан мэтын гүрэнүүдтэй манай эбтэ харилсаануудай илангаяа ехээр хүгжэһэн ябадал хоёр талаһаа хүсэл оролдолгоёо гаргаһан зүйлөөр тайлбарилагдана. Эдэ гүрэнүүдтэй манай хилэнүүд—эб найрамдалай, хани барисаанай болон бэе бэеэ хүндэлэлгын хилэнүүд мүн болоно.

Советскэ правительство манай хүршэнэртэй — Норвегитэй, Турцитай, Ирантай политическэ болон экономическа холбоо барисаагаа саашадань хүгжөөхын тулада хэмжээнүүдые абаха байха.

Бидэнэр уласхоорондын хэрэгүүд дотор Японой ехэ үүргэтэй байһаниие хараадаа абанабди, тэрээнтэй холбоо барисаагаа үргэдхэхын түлөө хүдэлмэрилхөөр бэлэн байһанаа мэдүүлнэбди.

Советскэ правительство совет-канадска харилсаануудые ёһотой гэгшын удха шанартай гэжэ тоолоно. Бидэнэр Канадатай ажал хэрэгэй ашаг туһатай холбоотойбди, үлэмжэ нягта политическэ холбоо харилсаа тогтоохын түлөө эрмэлзэнэбди.

Совет-американска харилсаанууд тухай тусхайлан хэлэхэ хэрэгтэй. Хэрбээ хэдэн жэлэй урда тээ Вашингтоной дээдэ зэргын хүтэлбэрилэгшэдэй мүнөөнэй асуудалнуудта бодото зүбөөр хандадаг зүйлнүүдые хаража болохо байгаа һаа, хэрбээ тэрэ үедэ США бусад арадуудта өөрынгөө дура зоригые баадхажа болохогүй гэжэ ойлгодог байгаа һаань, харин мүнөө Америкын политика дотор эзэрхэг түримхэй хүсэнүүд улам ехээр аашалдаг боложо байна.

США-гай ударидагшад бүдүүлиг империалис добтолгын политика ябуулна, өөрынгөө дура зоригые бусад арадуудта баадхаха гэжэ һэдэнэ. Энээнэй тула тэдэнэр дайнай шэнэ зүришэлдөөнүүдые һүжэрөөхэһөөшье, эрхэ сүлөөдэ дуратай арадуудта эсэргүү сэхэ дээрмэдэлгэ хэхэһээшье татагалзанагүй.

Манай гүрэнэй аша хэрэгые, социалис хани харилсаанай болон эб найрамдал бэхижүүлгын аша хэрэгые хүтэлбэри болгон, Советскэ Союз эзэрхэг түримхэй политикада эсэргүү эрид шууд тэмсэхэ ябадалаа үргэлжэлүүлхэ, эб найрамдал хамгаалхын түлөө тэмсэхэ байха. США-гай правительство уласхоорондын эрхэ байдалые муудхаха гэһэн замаар ябахадаа совет-американска ерээдүйн харилсаануудта аюул тохёолдуулжа байһанаа эли тодоор ойлгохо ёһотой.

Зүгөөр бидэнэр совет-американска харилсаанууд мүнөө США-гай гэмээр иимэ болоод байһанһаа ондоо байжа шадахагүй гэжэ тоолоногүйбди. Эдэ харилсаануудые зохид һайн болгохын тулада США уласхоорондын эрхын гуримуудые сахиха, бусад оронууд болон арадуудай дотоодын хэрэгүүдтэ хамааралсахаяа болихонь шухала. Мүнөө үедэ Вашингтондо эзэрхэг түримхэй һанал бодол булюу байна. Зүгөөр тэндэ бусад, һайнаар юумэ ойлгодог һанал бодол бии гэжэ бидэнэр мэдэнэбди. Иимэ һанал бодол бэхижүүлхэ хэрэг манай талаһаа зүбөөр ойлгогдохо байха.

Азида Америкын эзэрхэг түримхэй добтолгые усадхалга, Европын аюулгүй байдал хангаха тушаа хэмжээ абалга хадаа уласхоорондын түгшүүрилые һуларуулгада хүргэхэ, буу зэбсэг ехээр бэлдэхэ ябадалые болюулха, буу зэбсэг бүгэдэ ниитээрээ, хүсэд хуряаха замаар шэнэ, ехэ хэмжээ ябуулганууды бэелүүлгэдэ туһалха байһаниинь хэлсээнгүй.

Советскэ Союзай буу зэбсэг хуряахын түлөө тэмсэл хадаа тактическа хэрэг бэшэ, харин гол шухала хараа шугам, совет гадаадын политикын таһаршагүй хубинь гэһэн ябадалһаа үндэһэлнэ.

Манай гүрэн энэ хараа шугамые совет засагай түрүүшын үеһөө хойшо эрид шууд ябуулна. Бүри 1922 ондо Генуэскэ конференци дээрэ советскэ делегаци бүгэдэ ниитээрээ буу зэбсэг хуряалгын ленинскэ программые соносхоһон байгаа. Мүнөө үедэ буу зэбсэг хуряалгын асуудалай удха шанар бага болоо бэшэ, харин хэмжээлэшэгүй ехэ болоо гэжэ этигэл найдамтайгаар баталан хэлэжэ болоно. Энэ удха шанар нэн түрүүндэ юун дээрэһээ ехэ болооб гэхэдэ, мүнөө үеын буу зэбсэгэй һандаргалтын хүсэн айхабтар ехэ хэмжээтэй болоо бшуу. Ажалша арад зоной хүзүүн дээрэ тон хүндэ дарамта болодог сэрэгэй гаргашануудшье айхабтар ехэ болоо.

Уласхоорондын түгшүүрилэй хизааргүй шангадаад байһан, Вьетнамда дайнай боложо байһан мүнөө үе хадаа буу зэбсэг хуряаха тушаа үндэһэн хэмжээнүүдые абалгада зохид бэшэ байһаниинь элитэ. Ядахын сагта буу зэбсэг саашань ехээр бэлдэлгые, сэрэгэй үйлэдбэриин ургалтые зогсоохын тулада энэ талаар хэдэ хэдэн шухала зарим хэмжээ ябуулгануудые мүнөөшье бэелүүлжэ болохоор.

Тиимэ хэмжээнүүдэй нэгэн юуб гэхэдэ, ядерна зэбсэгэй саашадаа дэлгэрхэ арга боломжые хаһамаар үндэһэ һуури дээрэ энэ зэбсэг тараахагүй тухай договор баталха хэрэг болохо байгаа. Нүгөөдэ тиимэ хэмжээн хадаа бүхы ядерна туршалгануудые хорихо ябадал боложо болохо һэн.

Эб найрамдал хамгаалгада болон арадуудай аюулгүй байдал хангалгада ехэ үүргэ дүүргэхээр уряалагдаһан Нэгэдэмэл Нацинуудай Организаци ехэ удха шанартай гэжэ бидэнэр тоолонобди. Эб найрамдалда дуратай, империализмда эсэргүү хараа шугам баримталдаг ООН-ой гэшүүн-оронууд һүүлэй жэлнүүдтэ нилээд олон болоо. Эдэ хүсэнүүдэй эдэбхи үүсхэлые бидэнэр эзэрхэг түримхэй ябуулгые зайсуулха, бүгэдэ ниитын эб найрамдал дэмжэлгын зэбсэг мүн болгошо ООН-ой аша туһые дээшэлүүлхэ бодото арга боломжо мүн гэжэ тоолонобди.

Советскэ Союз өөрынгөө худалдаа наймаанай-экономическа холбоонуудые үргэдхэлгэдэ ехэ хүсэл оролдолго хандуулна. Тиихэдээ эдэ холбоонуудые хүгжөөлгэ хадаа тус тус оронуудай национальна аша хэрэгтэшье, мүн дэлхэй дээрэхи түгшүүрилые һуларуулгадашье таараха гэжэ тоолоно. Мүнөө үеын научно-техническэ дэбжэлтэ хадаа уласхоорондын үргэн ехэ холбоо харилсаа байгуулхые тэрэшэлэн эринэ. Бидэнэр дэлхэйн худалдаа наймаанда улам эдэбхитэйгээр хабаадалсалгада, уласхоорондын научно-техническэ болон культурна холбоо харилсаае бэхижүүлгэдэ бодото алхамуудые хэхэ байхабди.

Ажал ябуулгаяа саашадань бэхижүүлхэ, тэрэнэй аша үрые бүхы хэмжээгээр ехэ болгохо тушаа манай гадаадын талаар экономическа зургаануудай урда ехэ зорилгонууд табигдана.

Нүхэд депутадууд! Мүнөө үеын уласхоорондын эрхэ байдал тусхай һэримжэтэй байхые бидэнэрһээ эринэ. КПСС болон Советскэ правительство, бүхы араднай манай гүрэнэй обороные саг үргэлжэ бэхижүүлхэ байха. Түрүү зэргын дайшалхы техникээр зэбсэгжүүлэгдэһэн, дээдэ зэргын мэргэжэлтэ хүнүүдтэй, коммунизмын агуу ехэ хэрэгтэ хизааргүй үнэн сэхэ байдаг Советскэ Союзай Зэбсэгтэ Хүсэнүүд тухай бидэнэр омогорхолтойгоор хэлэнэбди. Хубилашагүй, ойроо хүртэшэгүй совет хилэнүүдые манай Зэбсэгтэ Хүсэнүүд эрид шангаар хамгаалан сахина. Эдэ хүсэнүүднай совет буу зэбсэгэй хүсые туршаха гэжэ зүрхэлһэн ямаршье һэдэлгэдэ һуртэ шанга сохилто хэхэ шадалтай. Политикамнай империалис эзэрхэг түримхэй али бүхы ябуулгада эрид шууд харюу сохилто хэхэ гэһэн политика мүн гэжэ Советскэ Союз нэгэтэ бэшэ мэдүүлһэн байха.

Тиихэтэйгээ нэгэн хамта бидэнэр тэсэмгэй, доро зүрхэтэй байжа, уласхоорондын түгшүүрилэй гуламтада, дайнай гуламтада хабаадалсаха гэжэ хүсэгшэдэй хорото муухай ябуулгын нүлөөдэ орохогүй байхабди. Советскэ Союз эб найрамдалай политика, ниитын ондо ондоо байгуулалтатай гүрэнүүдтэй эбтэйгээр зэргэ оршон байлгын, уласхоорондын түгшүүрилые һуларуулгын политика ябуулна, ябуулхашье байха. Энэ хэрэгтэ бусадай бэлэн байһан хирээр хэмжээ абахаар—гүрэнүүдэй бэе бэеэ ойлголсолгодо болон хоорондоо зүбшэлөө үгэлсэлгэдэ өөрынгөө хубитые хэхээр бэлэмди.

КПСС-эй XXIII съездын шиидхэбэринүүдээр батадхагдаһан, хүгжөөгдэһэн гадаадын политическэ хараа шугамаа бэелүүлхэдээ Советскэ Союз дэлхэй дээрэ мүнөө бии байһан бодото эрхэ байдалһаа үндэһэлхэтэйгөө нэгэн хамта уласхоорондын хүгжэлтын ерээдүй үргэн ехэ хараае анхаралдаа абана. Политика дотор зүб шугам баримталха гээшэ мүнөөдэрэй үйлэ хэрэгүүдээр хизаарлаха бэшэ, харин үни удаан сагта удха шанартай гол зүйлнүүдые уридшалан хараха гэһэн удхатай. Хэрбээ юумые гүнзэгы бодолтойгоор хаража үзөө һаа, империалис эзэрхэг түримхэйшүүлэй үүдхэһэн мүнөө үеын түгшүүрилтэ байдалай бии байбашье, эдэ зүйлнүүд эб найрамдал хангахын түлөө, уласхоорондын аюулгүй байдал хангахын түлөө тэмсэжэ байгаа хүсэнүүдтэ аятай зохид байна.

Уласхоорондын мүнөө үеын эрхэ байдалые сэгнэлгэдэ иимэ хараа шугамтайгаар хандажа, бидэнэр эзэрхэг түримхэйшүүлэй амыень татажа, дэлхэйн шэнэ дай зайсуулжа болохо тухай КПСС-эй болон дэлхэйн бүхы коммунис хүдэлөөнэй хэһэн тобшололой гүнзэгы ехэ зүб байһаниие дахин дахин ойлгон мэдэнэбди. Энэ тобшолол мүн мүнөөнэй эрхэ байдалдашье зүб байна.

Мүнөө үеын түрүү бүхы хүсэнүүдэй улам ехэ нягта жагсаалынь империалис эзэрхэг түримхэй ябуулгада эсэргүү, эб найрамдалай түлөө, арадуудай аюлгүй байдалай түлөө амжалтатай тэмсэлдэ ехээр туһалха байха. Советскэ Союз энэ зорилгые туйлалгада—империализмда эсэргүү нэгэдэмэл фронтые бэхижүүлгэдэ хүсэл оролдолгоёо хэлбэришэгүйгөөр зорюулха байха.

* * *

Нүхэд депутатууд! Ерээдүй тээшэ этигэл найдамтайгаар хараха бүхы үндэһэ һуури маанадта бии. Юундэб гэхэдэ, совет гүрэн түгэлдэр ехэ хүсэтэй, үнэн зүб хэрэгые аршалан хамгаална, бүхы арадуудай улам ехэ дэмжэлгэдэ хүртэнэ бшуу.

Өөрынгөө Коммунис партиие тойрон нягтаар жагсаһан совет арад коммунис общество байгуулха замаар амжалтатайгаар урагшаа ябана. КПСС-эй XXIII съездын шиидхэбэринүүд бүхы совет хүнүүдэй ажал ябуулгын дайшалхы программа мүн болоно. Арадай үмэнэ өөрынгөө ехэ үүргэ, уялганууды дүүргэхэ зуураа, Советскэ правительство энэ программые хэрэг дээрэ бэелүүлхын тулада бүхы юумэ хэхэ байха.

(Нүхэр А. Н. Косыгинай хэлэһэн үгэ ехэ анхаралтайгаар шагнагдаһан, альга ташалгануудаар нэгэнтэ бэшэ таһалдуулагдаһан байна).

СОВЕТ-ИРАГАЙ КОММЮНИКЕ

Совет Социалис Республиканууддай Союзай правительствын уряалаар июлиин 27-һоо августын 3 болотор Советскэ Союзда Ирагай Республикын премьер-министр, профессор Абдель Рахман Аль-Баззаз гэгшэ толгойлогшотой Ирагай правительствын делегаци айлшалаа.

Айлшад Москваһаа гадна, Ленинград, Баку ошожо, соёл культурын эмхи зургаануудые хараа, совет арадай ажабайдалтай, туйлалтануудтай танилсаа. Ирагай Республикын премьер-министр Аль-Баззаз, тэрэниие үдэшэжэ ябаһан хүнүүд СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ А. Н. Косыгинтай уулзаа, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Н. В. Подгорныдо айлшалһан байна.

Хэлсээнүүдэй һүүлээр совет-ирагай хамтын коммюнике абтаа. Уласхоорондын хэдэ хэдэн шухала асуудалнуудаар хараа бодомжонууд дүтэ байгаа гэжэ хоёр талаһаа ханангяар тодорхойлно гээд коммюнике дотор тэмдэглэгдэнэ. Гадаадынгаа политикада амгалан ёһоор зэргэ оршон байлгын, бусад гүрэнүүдэй дотоодын хэрэгүүдтэ хамааралсахагүй, ойроо хүртэшэгүй гуримые хүндэлэлсэлгын жама ёһонуудые саашадаашье хүтэлбэри болгохо гэһэн өөһэдынгөө эрмэлзэлгые хоёр тала тодорхойлоо.

Хоёр тала уласхоорондын юрэнхы байдалые хаража үзөөд, һүүлэй үедэ империалис хүсэнүүдэй эзэрхэг түримхэй ябуулгануудаар, бэеэ даанхай гүрэнүүдэй дотоодын хэрэгтэ хамааралсаха гэһэн тэдэнэй таһалгаряагүй һэдэлгэнүүдээр уласхоорондын харилсаануудай шангадажа байһантай дашарамдуулан, һанаагаа зобожо байһанаа тэмдэглээ.

Иимэ политикада эсэргүүгээр, уласхоорондын түгшүүрилые һуларуулхын түлөө, эб найрамдал бэхижүүлхын түлөө, дэлхэйн шэнэ дайе сарахын түлөө эб найрамдалда дуратай бусад гүрэнүүдтэй суг хамта тэмсэхээр шууд сэхээр шиидэнги байһан тухайгаа хоёр тала мэдүүлээ. Гүрэнүүдэй дотоодын хэрэгтэ хамааралсажа болохогүй, тэдэнэй бэеэ даанхай байдал ба ойроо хүртэшэгүйе хамгаалха тухай Нэгэдэмэл Нацинуудай Организациин Генеральна Ассамблейн XX сессиин баталан абаһан декларациие бүхы гүрэнүүдэй нарин нягтаар, хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлгэ мүнөөнэй эрхэ байдалда илангаяа ехэ удха шанартай байна гээд тэдэнэр тоолоно. Вьетнамда эсэргүүгээр эзэрхэг добтолго хэһэнэй хойшолон болохо Зүүн Урда Азида ушарһан аюултай байдалые хоёр тала ехэ һанаа зобонгёор тусхайтаар зүбшэн хэлсээ. Тиигээд энэ эзэрхэг добтолго болбол түгшүүрилые шангадхажа, бүмбэрсэг дэлхэйн бусад районуудай байдалда нүлөөлэнгүй байжа шадахагүй гэжэ тэмдэглэбэ. Хуби заяагаа өөрөө шиидхэхэ вьетнам арадай таһаршагүй эрхые баталаад, Урда Вьетнамда зэбсэгтэ добтолго хэжэ байһан хариин сэрэгүүдые гаргаха гэһэн тэрэнэй эрилтые мүн лэ [illegible] жэнэд. Вьетнамай Демократическа Республикые бомбодохоёо дары болихо, 1954 оной Женевскэ хэлсээнүүдые хэлбэришэгүйгөөр дүүргэхыень хоёр талынхид эрилтэ табина. Энэ хэлсээнэй ёһоор, Вьетнам сүлөөтэй, бэеэ даанхай, нэгэ гүрэн байха ёһотой.

Хоёр талынхид Дүтын ба Дунда Зүүн зүгтэхи байдалые хаража үзөөд, араб арадуудай сүлөөрэлгын хүдэлөөе дарахаар зорюулагдаһан энэ райондохи колонизаторнуудай һүйдхэлтэ ябуулгануудые буруушаагаа.

Мүн Африкадахи байдал зүбшэн хэлсэгдээ. Урда Родезидэ, Конгодо, Урда Африкын республикада үнгэ зүһэ илгадаг гуримай гэмтэ ябуулгануудые, тэрэшэлэн хуули бусаар колони болгоод байһан газар дээрэ Португалиин колонизаторнуудай хэжэ байһан гэмтэ аашануудые хоёр талынхид шууд сэхээр буруушаадаг өөһэдынгөө элитэ хараа шугамые баталба.

Советскэ Союз, Ирагай Республика болбол колониальна бүхы оронуудта, арадуудта бэеэ даанхай байдал үгэхэ тухай ООН-ой декларациие түргөөр бэелүүлхын түлөө саашадаашье үсэд шангаар тэмсэхэ байна.

Африкын бэеэ даанхай оронуудта өөһэдынгөө неоколониалистска зонхилгоёо байгуулха зорилготой империалис оронуудай хорото ажал ябуулгын шангадажа байһан ушар мүн лэ буруушаагдаа.

Европодохи байдал тухай һанамжанууд андалдагдаа. Уласхоорондын түгшүүрилые һуларуулхын, бүгэдэ ниитын эб найрамдал бэхижүүлхын тула Европодохи аюулгүй байдалые бэхижүүлхэ хэрэгтэ шухала удха шанар үгтэнэ.

Европодохи аюулгүй байдалые хангаха шухалын шухала зорилгонуудай нэгэн болбол эбэй ёһоор Германиин асуудалые шиидхэхэ хэрэг болоно гэжэ хоёр тала тоолоно.

ООН-ой Уставые хүндэлхэ, тэрэниие нарин нягтаар сахиха шухала гэжэ баталагдаа.

Ядерна буу зэбсэг тараахагүй асуудалаар Советскэ Союзай, Ирагай Республикын хараа бодолнууд тааралдана гээд тэдэнэр онсолон тэмдэглээ. Уласхоорондын хиналта доро буу зэбсэг бүгэдэ ниитээрээ бүрин хуряалгын шухала байһаниие, мүн дэлхэйн бүхы гүрэнүүдэй хабаадалгатайгаар буу зэбсэг хуряалгын уласхоорондын конференци зарлахын шухала байһаниие тэмдэглэбэд. Бүхы ядерна туршалгануудые хорилго шухала гэжэ тэдэнэр онсолон тэмдэглээ.

Советскэ Союзай, Ирагай Республикын хоорондохи харилсаануудай байдал тухай һанамжанууд хөөрэлдөөнэй үедэ андалдагдажа, тэгшэ эрхын ба бэе бэеэ хүндэлэлсэлгын үндэһэ һуури дээрэ гадаада политическэ, экономическа, худалдаа наймаанай, культурын болон хани ёһоной бусад харилсаануудай амжалтатайгаар хүгжэжэ байһан тухай тэмдэглэгдээ. Советскэ Союз Ирагай Республика хоёрой хоорондо бэе бэедээ ашатай туһатай бүхы талын холбоо барисаануудые саашадань хүгжөөхэ, бэхижүүлхэ эрмэлзэлгэтэй байһанаа хоёр талынхид мэдүүлээ.

Бэеэ даанхай байдалаа, ойроо хүртэшэгүйгөө бэхижүүлхын түлөө, национальна экономикоёо хүгжөөхын түлөө тэмсэжэ байһан Ирагай Республикада үргэн туһаламжа, дэмжэлгэ хүргэжэ байһан Советскэ Союзай арадта, правительствада Ирагай арадай, правительствын үнэн зүрхэнэй, гүнзэгы талархал гаргажа байһыень Ирагай тала тодорхойлоо.

Советскэ Союзда, мүн Ирагай Республикадахи дотоодын ябажа байһан хүгжэлтэ тухай, тэрэшэлэн ойрын сагта арадай ажахын хүгжэлтын түсэбүүд тухайгаа Совет ба Ирагай тала бэе бэедээ мэдээсэ.

Хоёр оронуудай хоорондо баталагдаһан экономическа хэлсээнүүдэй дүүргэлтын ябасые хоёр талынхид хаража үзөөд, эдэ хэлсээнүүдые дүүргэхын тула, илангаяа профессионально-техническэ кадрнуудые бэлдэхэ талаар, абтаһан алхамуудаар хананги байһанаа мэдүүлээ.

Советскэ Союзда премьер-министр Абдель Рахман Аль-Баззаз гэгшын, Ирагай делегациин айлшалжа ерэһэниинь, тэрэшэлэн хоёр оронуудай хоорондо болоһон амжалтатай хөөрэлдөөнүүдэй дүнгүүд Советскэ Союз Ирагай Республика хоёрой хоорондохи хани барисаае хүгжөөлгэдэ, һайжаруулгада шухала хубита болохо гэжэ Советскэ Союзай правительство, Ирагай Республикын правительство этигэжэ байһанаа тодорхойлно.

Ирагай Республикын президент Абдель Рахман Мухаммед Ареф гэгшын Ирагта айлшалжа ерэхэ гэһэн уряалые премьер-министр Баззаз Н. В. Подгорныдо хүргэбэ. Ирагай Республикада айлшалжа ерэхыень СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ А. Н. Косыгиниие тэрэ уряа. Эдэ уряалнууд баяртайгаар хүлеэн абтагдаа.

(ТАСС).

ХИЛЫН СААНА ЮУН БОЛОНОБ?

Хайфон хамгаалагшадай амжалта

ХАНОЙ, августын 4. (ТАСС). Хайфон хотын заха газарта Америкын авиациин добтолхо үедэ Вьетнамай арадай армиин зенитчигүүд дайсанай нэгэ самолёт мүнөөдэр унагааба гэжэ ВИА агентство мэдээсэнэ.

Һүүлэй хоёр үдэр соо Хайфон шадар бүхыдөө Америкын 6 самолёт унагаагдаа.

Мүнөө ДРВ-дэ бүхыдөө дайсанай 1284 самолёт буудажа унагаагдаба гээшэ.

Урда Вьетнамай патриодуудай амжалтанууд

ХАНОЙ, августын 4. (ТАСС). Урда Вьетнамай сүлөөрэлгын армиин сэрэгшэд энэ оной түрүүшын 6 һара соо Урда Вьетнамай хойто захын газар нютагуудаар дайсанай 70 гара мянган солдадуудые, тэдэнэй дунда 29.574 америкынхид болон 5.564 Урда Корейн хүлһэншэдые гэмтээбэ гэжэ ВИА агентство мэдээсэнэ.

Мүн тэрэ үе соо Урда Вьетнамай патриодууд Америкын 983 самолёт болон вертолёт буудажа унагааһан, 396 самолёт гэмтээһэн, 164 хуягта машина үгы хэһэн, буу зэбсэг болон һомо хэрэгсэл тээгээд ябаһан 18 түмэр замай составые харгыһаа халяажа унагааһан байна.

Дайсадые хяа һамна сохино

ХАНОЙ, августын 4. (ТАСС). Өөһэдөө бүтээһэн буу барижа дайлалдаһан Урда Вьетнамай партизанууд Куангнгай, Куангнам, Биньдинь, Телон, Митхо, Зиньлонг гэжэ провинцинуудта энэ оной июль һара соо дайсанай 700 шахуу солдадуудые алаһан, шархатуулһан, пленэдэ абаһан байһа юм. Тэдэнэй дунда америкынхид яһала олон бии.

ВИА агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, энэ үе соо партизанууд дайсанай 8 самолёт үгы хэһэн, гэмтээһэн, угаа олон ехэ буунуудые үгы хэһэн, горитой ехэ буу зэбсэг, һомо-хэрэгсэл буляажа абаһан байгаа.

Пентагоной мэдүүлгэ

НЬЮ-ЙОРК, августын 4. (ТАСС). Холбоото Штадууд Франциин газар дээрэ мүнөө байрланхай өөһэдынгөө тагнуулай зурагаан эскадрилиие энэ һараһаа эхилэн гаргажа абаашахань гээд США-гай оборонын министерство соносхобо. Тиихэдээ гурбан эскадрилинь Англида байрлаха, нэгэнь оройдоо тараагдаха, үлэгшэ хоёрынь США-даа бусажа ошохо юм гэжэ Пентагоной мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ.

Америкын болон Урда Корейн сэрэгүүд һургуули хэнэ

ПХЕНЬЯН, августын 4. (ТАСС). Япон далайда, Уллындо гэжэ аралда дүтэхэнэ, Америкын болон Урда Корейн далайн сэрэгүүд горитой ехэ сэрэгэй һургуули хэжэ байнхай. Урда Корейн радиогой мэдээсэһэнэй ёһоор, тэрэ һургуулида Урда Корейн далайн сэрэгэй хүсэнүүд, тэрэшэлэн Америкын корабльнууд, тэдэнэй дунда авианосец хабаадалсана. Тиихэдээ 53 дайшалхы самолёдуудтай нягта харилсаатайгаар һургуули хэнэ.

Сухартын хэһэн мэдүүлгэ

ПАРИЖ, августын 4. (ТАСС). Индонезиин болон Малайзиин хоорондохи арсалдаан Манилада хэгдэһэн хэлсээнэй үндэһэ һуури дээрэ эбэй ёһоор шиидхэгдэхэ болоно гэжэ Индонезиин министрнүүдэй кабинедэй президиумэй түрүүлэгшэ генерал Сухарто мэдүүлбэ.

Франс Пресс агентствын корреспондентын Джакартаһаа дамжуулһанай ёһоор, президент Сукарнотай уулзаһанайнгаа һүүлээр Сухарто иимэ мэдүүлгэ хэбэ гэнэ. Тиихэдээ тэрэ хоёр Малайзиин асуудал яажа шиидхэхэ тухай зүбшэн хэлсэһэн байгаа.

Никарагуагай шэнэ президент

НЬЮ-ЙОРК, августын 4. (ТАСС). Никарагуагай конгресс Лоренсо Герреро гэгшые оронойнгоо президент болгожо томилбо. Тэрэ хадаа үсэгэлдэр наһа бараһан Рене Шика гэгшын орондо оробо.

ЮПИ агентствын корреспондентын дамжуулһанай ёһоор, Герреро энэ тушаал 1967 оной майн 1 болотор даажа байха юм.

БАГШЫН ҺЭШХЭЛ, «ТУРАНХАЙ» СЭГНЭЛТЭНҮҮД...

Минии танил нэгэ багша намда иимэ юумэ хөөрөө һэн. Танилайнгаа гүйлтаар нэрэ, обогуудыень хубилгаад, юун тухай хөөрэлдөөн болоһыень уншагшадай анхаралда дурадхахамни. Юундэб гэхэдэ, иимэрхүү ушарнууд гансашье минии танилай хүдэлжэ байһан газарта бэшэ, мүн ондоошье һургуулинуудта үзэгдэдэг бэзэ.

...Һуралсалай жэлэй дүүргэлтын дүн гаргаха педсовет эхилбэ. Директор Занажаб Мунсуевич (бидэ тиигэжэ нэрлэе) нюдэнэйнгөө шэл дээгүүр багшанараа шэрүүншэгээр шарайшалан, иигэжэ эхилбэ:

— Зай, хүндэтэ багшанар! Мүнөөдэр бидэнэр шабинарайнгаа хуби заяае шиидхэхэмнай гээшэ бэзэ. Энэ хадаа, таанар мэдэнэт, тон ехэ харюусалгатай хэрэг ха юм даа. Мүнөө сагай эрилтын ёһоор багша бүхэн лэ хоёрдохи жэлдээ нэгэ класстаа үлэһэн нэгэшье һурагшагүй байха зэргэтэй. Зүб гү? (Багшанар абяагүй һуунал). Зүб лэ даа. Палма Танхаевна, 36 шабинартай һэн бэзэт?

— Тиимэ, 36 шабинартайб.

— Ямаршьегүй, тэдэнэртнай бүлта хоёрдохидо оробо гээшэ ааб даа. Хоро-шо-о! Тиигэжэ бэшэе...

— Занажаб Мунсуевич,— гэжэ Палма Танхаевна директорэй үгые таһалба.— Заажа байһан багшын һанамжые хэлүүлжэ, шагнажа болохогүй юм гү?

— Ямар һанамжатай байбат, Палма Танхаевна. Хэлээдхиит,— гэжэ, шарайгаа барагад гүүлэн, директор гүбэд гэбэ.

— Би танда намарһаа хойшо ходо хэлэдэг хамнайб. Хэшээлдээшье танние уридаг һэм. Теэд, та забда олодоггүй һэнта. Табинаев Бадматай бүхэли үбэл соо яахыншье аргагүй байба, ямаршье үрэ гаргаагүйб. «Үзэглэлһээ» байха, ганса «а» үзэгшье танюулжа ядаа хүм. Нэгэ гоогоо мүнөө хүрэтэр гэдэргэнь харуулаад бэшэдэг зандаа. Тиимэ хүнние ямар һэшхэлээрээ хоёрдохи класста оруулха хүнбиб?

— Бүхэли жэл соо үхибүүндэ «а» үзэг ойлгуулжа шадаагүй аад, ямар һэшхэлээрээ нэгэдэхи класстань һуулгахам гэжэ дуугарнат? Танда нэгэдэхи класс даалгахадаа, бидэ схэл эндүүрһэн ябадал гаргаа хабди. Муу һурагша гэжэ байдаггүй, харин муу багшанар гэжэ байдаг юм гэжэ мэдэнэ бэзэт, Палма Танхаевна? Нэгэдэхи класста һурагшадые дахин һуулгажа огто болохогүй гэһэн дээрэһээ заабари бии бшуу.— Туранхайхан «гурбаханиие» табяад лэ, хоёрдохи класста оруулая саашань. Юун гэхэ байнат, багшанар?

Тиигэжэ бүхэли жэл соо нэгэдэхи класста һуралсаад, нүхэдэйнгөө тобжогоносо уншадаг, тоб байса шэжээ, задачануудые бододог болоод байхадань, «а»-шье» үзэгөө таниха болоодүй хүбүүе хоёрдохидо оруулһан байгаа. Теэд хоёрдохи класста багшань үнөөхил «далан зоболонгоо» эдлэжэ эхилээ һааб даа. Хойто хабарынь баһал директорэй енгүүтэйхэн үгэнүүдыс, ямаршье үндэһэгүй зэмэнүүдые шагнаха саг тудалдаа.

Палма Танхаевна муу багша бэшэ юм. Арба гаран жэлдэ багшаар хүдэлхэ зуураа, хамта хүдэлдэг нүхэдэйнгөө, түрэлхидэй, мүн шабинарайшье дунда оролдосотой, шадамар багша гэжэ мэдээжэ болонхой юм. Гэбэшье Бадма шэнги үхибүүд урда тээнь дайралдаагүй һэн. Мохоонууд һурагшад али олон байдагшье һаа, үзэгүүдээ танидаг, үзэглэжэ уншахадаа тоти бологшо бэлэй.

Теэд һүүлдэнь Бадмые ухаан бодолойнгоо ургалтын талаар үетэнһөө гээгдэһэн үхибүүн гэжэ Буряадай АССР-эй Министрэй комисси элирүүлээ һэн. Тиимэ хүүгэдые хүмүүжүүлэн һургадаг тусхай һургуулида тэрэ хүбүүн эльгээгдээ. Юрын хүүгэдэй уг зорилгонь болохо ойлгожо гарадаг юумые тэндэ найман жэл соо шудалдаг ха юм! Хэрбээ багшын һэжэгтэ директорэй саг соогоо анхаралтайгаар хандаа һаань, багшашье, хүбүүнщье, тэрэнэй гэртэхиншье зобохогүй бэшэ һэн гү?!

Тэрэнһээ уламжалан, сэгнэлтэнүүд тухай бодолгото болохоор агша. Сэгнэлтэ гэжэ юун гээшэб? Сэгнэлтэ хадаа һурагшанарай ном ойлгохо шадабариие, тэдэнэй ургалтые харуулха зэргэтэй тэмдэг гэлсэдэг.

Гэхэ зуура, хооһон сэгнэлтэ хүүгэдэй уг зорилгонь болохо ёһогүй. Тэрэниие зарим түрэлхид буруу ойлгодог, хүүгэдээ буруугаар хүмүүжүүлдэг байха юм. «Таба» асараа һааш, табан түхэриг үгэхэб»,— гэжэ хэлэдэг эхэ, эсэгэнэр туйлай ехэ алдуу гаргадаг гээшэ. Үхибүүн эрдэм ойлгохын тула бэшэ, харин шагнал абахын тула яажашье һаань, һайн сэгнэлтэ абаха гэжэ эрмэлзэдэг.

Гадна зарим нэгэ һургуулиин хүтэлбэрилэгшэд һуралсалай талаар һайн дүн харуулхыень багшанараа хашажа, хаажа байгаад «хоёрой» орондо «гурба» гү, али «дүрбэнэй» орондо «таба» табюулжа, заримыень удаадахи класста оруулжа, нүгөө заримыень «отличнигууд» болгожо гаргадаг. Яажа багшанараа хашадаг байһаниинь эндэ хэлэгдэһэн Занажаб Мунсуевичай жэшээ дээрэһээ элеэр харагдана.

Ростовско болон Линецкэ областьнуудай багшанар анха түрүүлэн хоёр жэлдэ хүүгэдые һуулгаха ябадалые усадхахын түлөө тэмсэжэ эхилээ һааб даа. Тэрэниие нь совет ороной хэдэн мянгаад түрүү багшанар дэмжэжэ, нилээд горитой амжалта туйлаа.

Зүгөөр зарим газарта хии хооһон процент харуулдаг зондо һайн тулгуур болошохоёо һанана бэшэ аа гү гэһэн һэжэг түрэмөөр. Хэрбээ түрүү багшанар эсэшэ сусашагүй ажалаараа шэмхэ шэмхээр амжалта туйладаг байгаа һаань, зарим багшанарай директортэ хашуулжа гү, али өөрөө бараг багшанарай тоодо орохын тула нюдөө аняад лэ, «гурбахануудые» табихадаад гаража байдаг ушарнууд үзэгдэдэг гээшэ.

Иимэ ушарта үхибүүдэй хуби заяанда гамтайгаар хандажа байһан тухайдаа олон табые шашалдадаг. Минии һанахада, хүүгэдэй хуби заяанда муу юумэ хэжэ үгэнэбди. Юундэб гэхэдэ, һайн һуража шадахаар зон аад, залхуугайнгаа ехэдэ номоо үзэнгүй һэлэн хатаржа ябадагууд баһал бииб шуу. Тэдэнэр, яһала сэсэн байдаг.

— Аа, мүнөөшни бүгэдэниитын уялгата найман жэлэй һуралсал бэелүүлгын политика ябуулагдана ха юм. Манние ябашье «гурбахануудые» табяад лэ багшанар гаргахал даа,— гэжэ тэдэнэр хөөрэлдэдэг.

Иигэжэ «туранхайхан гурбануудтай» шангаар ажаллаха дурагүй, хүсэеэ гамнадаг зондо гүйхэн гарса дээгүүр табиһан дугы боложо үгэнэ. Бэлэн табигдаһан дугынуудые дамжажа һурашаһан зон арбадахиие дүүргэжэд, дээдэ һургуулинуудта оролгын шалгалта барихадаа оро бодогүй орондоголшодог.

Багшын һэшхэлые «туранхай» сэгнэлтэнүүдтэй яашье хабсаруулжа болохогүй, энээн тухай багшанарай дунда үргэн хөөрэлдөө ябуулхаар болоо гэжэ һанагдана.

Ц. ДОНДОГОЙ.

НЯМНЯА СЭСЭГЭЙ НАМАРЖААН...

П. ЯХНОВЕЦКИИН фотоэтюд.

Энээниие уншаа һэн гүт?

ХОЁР ЗҮРХЭТЭЙ, ТОН ХҮСЭТЭЙ

Тэрэ 34 наһатай. Италиди ажаһууна. Энэ хүн хоёр зүрхэтэй. Эгээн гайхалтай юумэниинь юуб гэхэдэ, тэрэ дэлхэй дээрэхи эгээн хүсэтэй хүн байһан бололтой. Мүнөө хүрэтэр хүсөөрөө тэрээнтэй тэнсэхэ нэгэшье хүн байгаагүй. Циркын ехэ хүсэтэн тэрэниие мүрысөөндэ нэгэтэ бэшэ уряад туршаһан байха.

Агостино Колли гэгшын хүсэн тухай бэшэхэ үгэ олдоногүй. Тонно хахад ашаа хүсэеэ ехээр гаргангүй үргэнэ. Хоёр хүнэй газар дээгүүр арай гэжэ мухарюулһан ута, бүдүүн модо һэггүй үргэхэ юм. Юрын хүнэй ганса хуудаһа таһалһан шэнгеэр 500—700 хуудаһатай ном орой рууһь шуу татадаг байна.

Агостино найма наһатай үхибүүн байхадаа хүсөөрөө нүхэдтөө гайхагдадаг байгаа. Турнигай хүндэлэбшэ ганса хургаараа бараад хэдэ дахин бэеэ үргэн татадаг байһан. Заримдаа хүл бүхэндөө өөрынгөө хирын нэжээд үхибүү аһаагаад, ганса гараараа турниг татадаг байһан гэхэ.

Доллар гү, али лирэ түлөөһэ абаад, рингдэ гү, али ковер дээрэ гаража барилдан хүсэеэ харуулхые Колли гэгшэдэ нэгэтэ бэшэ дурадхагдаһан байгаа ха. Тэндэ хүсэеэ харуулхадаа мүнгэ ехээр олохо байгаашье һаа, Агостино хүниие алажархиха гү, али эрэмдэг муу бэетэй болгожорхихоһоо дурагүйдэнэ.

Тэрэ инженерэй мэргэжэлтэй болонхой. Бүлэдөө ехэ дуратайгаар хандадаг. Ванда гэжэ һамгандаа, Вальтер гэжэ хүбүүндээ анхаралаа ехээр табидаг байна. Хүбүүниинь ганса зүрхэтэй, гартаа таба табан хургатай. Эсэгэ шэнгеэрэа тиимэ ехэ хүсэгүй.

(«Наш современник» журналһаа абтаба).

САГАЙ УЛАРИЛ

Августын 3-най һүни республикын урда аймагуудһаа захалаад, үһа ехэтэй бороо ороо. Тэрэ бороо һүниндөө ороод, үдэр дүүрэн үргэлжэлөө. Үһа ехэтэй үүлэнүүд Монголһоо наашалжа, иимэ ехэ шниг болобо. Сүүдхэ хахадай туршада Хяагтада—55, Улаан-Үдэдэ—45, Хэрэн-Горячинскда—24, Бэшүүртэ—23, Ново-Селенгинскдэ—21. Мухар-Шэбэртэ, Хоридо—15, Орлиг, Мондо, Сосновоозерск, Кабанскда—14—10, Сахир, Тори, Баргажан, Романовка, Санагада—9—4 миллиметр шниг оробо.

Ургасада туһатайшье һаа, энэ бороо тэжээл бэлэдхэлдэ һаалтатай.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Мүнөөдэрэй номерто:

Нэгэдэхи хуудаһанда: «Фермэ бүхэндэ—бардам хүрэхэ үбһэ тэжээл» гэһэн түрүү бэшэг; Улаан-Үдын аймагай «Коммунизм» колхоздо үбһэ хуряалгын унжаһай нобшоор ябуулагдажа байһан тухай Э. Тэлинэй корреспонденци; түмэр замщадта зорюулагдаһан Ф. Сорокиной фоторепортаж; ТАСС-ай телеграмманууд.

Хоёрдохи хуудаһанда: «Табан жэлэй бата алхам» гэһэн В. Большаковой корреспонденци; партийна һуралсалай шэнэ жэлдэ зорюулагдаһан «Правда» газетын августын 2-ой номерто толилогдоһон статья:

Гурбадахи хуудаһанда: И. Артюхинай корреспонденци; хилын саанаһаа ТАСС-эй мэдээсэлнүүд:

Дүрбэдэхи хуудаһанда: Элдэб һонинууд.

ГУРЯАД ҮНЭН

4-дэхи нюур.
1966 оной августын 6.

Ц. ГАЛСАНОВ.

ГУРБАН ДУУН

1. Алтан бэһэлиг

Гарайнь арбан хурганиинь
Гажаагүйхэн, мүльгэрхэн даа.
Гартаа зүүһэн бугаагынь
Гантаагүйхэн, шэжэрхэн даа.
Альгынь адхан барихадам,
Арбан хургань дүмүүхэн даа.
Абтай дунда хургандань
Алтан бэһэлиг зүүлгэхэм даа.
Нимгэн дурдам пулаадаар
Нюдөө юундэ халхалбаб даа.
Нэнгээд аалин һуухалаар,
Нэрээ юундэ далдалбаб даа.
Нарин һэмжэн хибэсээр
Нюураа юундэ нэмэрбэб даа.
Налгай үгэ хэлэмсээр,
Һаһаа юундэ үргэбэб даа.
Үеын минии Дангинаа,
Үлин сооһоо гарыш даа.
Үлгын дуугаар ханхинаад,
Үрэ зүрхым залгыш даа.
Альгыш заалаад, альгандаш
Арбан хургаа үгэһүүб даа.
Абтай нэр(э)гүй хургандаш
Алтан бэһэлиг нэрлүүлһүүб даа!

2. Үгыл аад, үгыш

Зүүнэй харгыгаар түбэрөөн
дуулдана,
Зүглөөд мэдэхэдэм үгыл аад үгы.
Зүүдэн соомни хоюулаал
байнабди,
Зүүдэлээд һэрихэдэм, үгыл аад
үгыш.
Урда харгыгаар хүнхинөөн
дуулдана,
Угтаад ерэхэдэм, үгы аад үгы.
Удаан нойртом хоюулаал
байнабди,
Унтаад һэрнхэдэм, үгыл аад
үгыш.
Шэлын оройгоор шэнхинээн
дуулдана,
Шэртээд харахадам, үгыл аад
үгы.
Шэбшэхэ хүндэм хоюулаал
байнабди,
Шэбшээд һэрихэдэм, үгыл аад
үгыш.

3. Манай үлгы

Сэлгеэн уулын орой дээгүүр
Сэгээн туяа үүрээр жэгнээ.
Сэлэнгээрээ сэгээ бушхааш,
Сэнхирлэнхэн Улаан-Үдэ.
Үдэр, һүннин һэлгээн соогуур
Үнгын намаа дэльбээ, дэлгээ.
Үеын оюун буряадуудай
Үлгынь болоош, Улаан-Үдэ.
Нангин далайн долгёон дээгүүр
Намай, шамай дүүжэндүүлээ.
Наадаар, дуугаар
дурлалсуулааш,
Наян-наваа Улаан-Үдэ.

Хэрэглэмээр зүбшэл

ДАБҺАНАЙ ТУҺАЛАМЖААР

* Ехээр дүрэжэ, зузаан хюһаматай болошоһон сковорода гү, али кастрюлиие бэлээр арилгахын тулада тэрэнэйнгээ оёорто зузааншагаар, нэгэ жэгдээр дабһа адхаад, хэдэн часай туршада байлгаарайгты. тэрээн дээрээ дабһа үбэнүүлэгты, тиигээд болгоомжотойхо н оо р арилгагты. Хэдэн дахин дабһа үбэнүүлжэ байгаад, үгы болоторнь хюһаха шухала.

* Дабһалһан хүйтэн үһанда угааһан амһарта, стаканууд хрусталь шэнги сэбэр, ялаганажа байдаг юм.

* Хэрбээ хубсаһан дээрэ тоһо, өөхэнэй зүйл дуһаажархибал,

* Харабтар үнгэтэй торгоор хэһэн хубсаһые угааһанайнгаа һүүлээр хэрбээ дабһалһан хүйтэн үһанда зайлабал, үнгэнь үни удаан сагта шэнэ хэбээрээ байха. Табан литр үһанда 125 грамм дабһа хэхэ хэрэгтэй.

* Кофе бусалгахыгаа урдахана тэрээн соогоо бишыха дабһа нэмэжэрхибэл, тэрэтнай анхилма үнэртэй, арюун амтатай болохо байха.

* Хүлтнай эсэһэндээ шархиржа болохо. Тиигэбэлнь литр бүридэнь нэгэ халбага (столовын), мүн тиимэ хэмжээнэй соодо хэһэн үһанда хүлнүүдээ хэгты. Гансата һэб гэшэхэл даа.

(«Крестьянка» журналһаа абтаба).

Совет засагай 50 жэлэй ойе угтуулан

БУРЯАД ЭМШЭЛЭГШЫН ДАЙШАЛХЫ НАМТАРҺАА

«Һаяхана Урга хотодо манай ниитын ажал ябуулагша, буряад-монгол арадай түрүү хүбүүн, арадай эмшэлэгшэ Цыбыктаров дайсанай гарһаа наһа бараба. Тэрэниие шуһаша Унгерн саазалба»—гэжэ 1921 оной мартын 25-да «Голос трудящихся» газетэ соносхоо һэн.

Эмшэлэгшэ Цыбыктаров хэн байгааб? Тэрээн тухай мүнөөнэй залуу үетэн юу мэдэнэб? Цыбыктаров тухай хөөрэбэл иимэл даа.

Түрүүшын буряад эмшэлэгшэ 1879 ондо Хяагтын уездын Ехэ-Нуга нютагта хасаг хүнэй бүлэдэ түрэһэн юм. Уг гарбалаараа хасаг һэн хадаа сэрэгтэ алба хэхэ ушартай бэлэй. Гэбэшье Цыбыктаров сэрэгтэ ошохоёо бүришье яарабагүй. Шэтын гимнази дүүргэһэнэй удаа залуу буряад хүбүүн холын Петербург мордобо. Тэндэ Сэрэгэй-медицинскэ академиин шагнагша боложо шадаба.

Академишье дүүргэдэжэ, залуу эмшэлэгшэ Санжимитып Цыбыктаров 1903 ондо Забайкальедаа бусаа. 1903 онһоо эхилээд 1907 он болотор тэрэнэй хаанашье хүдэлмэрилһэниинь мэдэгдээгүй байһые халагламаар.

Залуу эмшэлэгшэ 1907—1909 онуудта Ехэ-Хүдэридэ хүдэлмэрилхэ зуураа зөөлэн энэрхы абари зангаараа, хүниие баян үгытэй гэжэ илгадаггүйгөөрөө нютагай зоной дунда ехэ хүндэтэй болоһон юм.

Россин империин правительство 1910 ондо Цыбыктаровые ород посольстводо хүдэлмэрилхыень Монголой Урга хотодо (мүнөө Улаан Баатар эльгээбэ. Европын түрүү медицинын тала баригша, тэрэнэй түрүү туйлалтануудые дэлгэрүүлэгшэ эмшэлэгшэ Монголдошье нэрэ солотой болобо. Цыбыктаровта Монголой хүнүүд холо ойрыншье зүгһөө ерэдэг байгаа. Туһаламжа хүргэхэеэ хэндэшье арсагшагүй байһан гэхэ.

Ургада хүдэлмэрилжэ байхадаа С. Цыбыктаров ород ба буряад арад зоной түрүү үзэл бодолтой түлөөлэгшэдөөр танилсаһан гэхэ.

Монголдо революционно хүдөлөөнэй хүгжэлтэдэ Россин февральска буржуазна революци ехээр нүлөөлһэн юм. Эгээн энэ үедэ революциин тала баригшадһаа бүридэһэн революционно комитет эмхидхэгдэжэ, тэрэнэй түрүүлэгшэ болобо.

Удангүй түрэл Буряад нютагаа бусажа, 1917—1918 онуудта Сэлэнгын аймагай революционно комитедэй түрүүлэгшээр хүдэлжэ рилбэ. Гэхэ зуура, Забайкальеда интервентнүүд болон атаман Семеновой ерэхын урда тээхэнэ революцида эсэргүү хасагуудай хүдэлөөн эдэбхижэнэ. Революцида эсэргүүшүүл шэнэ ажабайдалай түлөө тэмсэгшэдые хашажа, мүрдэжэ эхилнэ. Энээнһээ боложо Цыбыктаров дахин Монгол мордобо. Монголдо өөрөө Совет Россида туһа хүргэхын тула ород колонистнуудай дунда эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри үнгэргэһэн юм.

Забайкальеда Баруун-Урда зүгэй фронтын командалагша байһан П. П. Смолин өөрынгөө дурасхаалта бэшэгүүд соо иигэжэ бэшэнэ: «Ургада байһан ород колонистнуудта манай хандалга һайн үрэ дүнгүүдые үгэбэ. Монголһоо манай руу үдэр бүхэндэ 2—3 бууутай хүн ерэнэ. Манданһаа П. Б. Богоявленский түрүүтэй 26 хүнһөө бүридэһэн отряд ерэбэ. Ургаһаа манда 25 винтовко, 2500 патрон эльгээгдэбэ. Иимэ зэбсэг Ургын революционно комитедэй лабаряар арбан морин сэрэгшэд абажа ерээ.

Дүлэтэ революционер, арадай жаргалай түлөө тэмсэгшэ Санжимитып Будажапович Цыбыктаров дайшалхы пост дээрээ наһа бараа юм.

Б. МАХАТОВ,
хуушанай багша.

ЗАМАЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

МОНГОЛ ОРОНДО

МОНГОЛОЙ Арадай Республикын ниислэл хото Улаан-Баатарта байдаг ехэ библиотекэ соо шара, хара ба улаан гэшхүүрнүүдые харуулһан стенд бии юм. Тэрээн дээрэ хара гэшхүүрые алад гараад, шараһаа улаанда харайлгажа ябаһан моритой ехэ зоримгой залуу хүн зураатай. Энэ зураг аха дүү монгол арад феодальна байдалһаа шууд сэхэ социализмда оробо гэһэн удхатай.

Һаяхан эндэ арадай хубисхалай болоһоор 45 жэлэй Ойн һайндэрые манай аха дүү хүршэнэр ехэ баяр ёһололой оршон байдалда тэмдэглэбэ.

13—14 зуунда Монгол гүрэнэй ниислэл байһан Хара-Хорин гэжэ һууринда, ламын шажанай анханай сүмэ болоһон Эрдэнизуу гэжэ нютагаар би ябааб.

НИИСЛЭЛ ХОТО

Улаан-Баатар хото урдань Урга гэжэ нэрэтэй байгаа. Тэрэ үедэ һэеы ба шабараар бариһан бишыхан гэрнүүдһээ бүридэһэн энэ хотын гудамжаар моритой хүнэй үнгэрхэдэ, шорой тооһон дэгдэжэ, нюур, ама бүтүүлдэг байгаа. Хотын зоной тоо 30 мянга хүрэдэг һэн.

Харин хубисхалай һүүлээр, илангаяа һүүлшын хорёод жэлэй туршада, Улаан-Баатар үргэн ехэ гудамжануудтай, сэсэрлигээр баян, үндэр сагаан байшангуудтай Монголой гүрэнэй дэбисхэр дээрэ байдаг 22 хотонуудай эгээл ехэнь боложо хүгжөө. Улаан-Баатарта 250 мянган хүн зон ажаһуудаг. Эндэхи барилгада социалис гүрэнүүд ехэхэн туһа хүргэдэг. Советскэ Союзай ашаар олон шэнэ үйлэдбэриин байшангууд, фабрика болон заводууд бодхоогдоо. Мүнөөшье СССР-эй барилгашад Улаан-Баатарта 4000 хүнэй һураха 2 һургуули, үхибүүдэй 3 ясли, табан дабхартай 10 байшан, түмэр-бетонһоо хабсаргагдаһан юһэн дабхартай гэр барижа байна.

Улаан-Баатар хотодо 60 гаран фабрика, заводууд болон үйлэдбэриин томо комбинат бии. Тус комбинат 260 элдэб зүйлэй бүтээл гаргадаг. Һүүлэй 30 жэл соо комбинадай үйлэдбэри 51 дахин нэмээ. Ниислэл хотын предприятинуудта 45 мянган хүдэлмэришэд ажаллана. Тиихэдэнь 1928 ондо бүхы Монгол гүрэнэй үйлэдбэриин предприятинуудта 2 мянга хүрэхэгүй зон хүдэлдэг байгаа бшуу. Энэ хадаа Монголой үйлэдбэриин үндэһөөрөө урган хубилһые гэршэлнэ ха юм. Шэнэ техникэ элбэг болоо, хүдэлмэришэдэй мэргэжэл дээшэлээ. Жэшээнь, Улаан-Баатартахи электростанцида ажалладаг Лувсанцэрэн хэдэн жэлэй саада тээ хүдөөдэ мал адуулжа ябаһан юм.

— Багаһаа хойшо техникэдэ дуратай һэм. Советскэ Союзда һуража электромеханик болооб —гэжэ энэ нүхэр хөөрэнэ.

Лувсанцэрэн республикын габьяата уралан нарижуулагшадай нэрэ зэргэтэй, социалис ажалай ударник болонхой. Иимэ шэнэ түхэлэй хүдэлмэришэд Улаан-Баатарта олон. Мүнөө үедэ тэдэ Монголой хүдэлмэришэн анги, хамтаран нэгэдэһэн малшад, таряашад, арадай интеллигенци зохёон байгуулхы шэн зоригто ажалаараа социализмын түгэсхэлэй шатые бодхожо байна.

Улаан-Баатар—ороной культурна болон эрдэмэй центр. Эндэ Монголой эрдэм наукануудай Академи, эрдэм шэнжэлгын институт, 10 дээдэ һургуули ба университет бии. Тус университет дэлхэйн хоёрдохи дайнай үедэ байгуулагдаһан юм. 1942 ондо зуугаад студентнэр, арба гаран багшанар эндэ хэшээл эхилһэн аад, мүнөө 2500 студентнэр һуралсана, 200 профессор, доцент болон багшанар ажаллана. Университедэй хэдэн факультедүүд (эмнэлгын, хүдөө ажахын, экономикын) институт боложо урган хубилба.

Ниислэл хотодо 4 театр, Културын 6 байшан, гүрэнэй цирк, 4 стадион, 4 музей, 20 кинотеатр бии.

Ниислэл хотын оперо ба баледэй театр үнинэй суурхадаг. Эндэ «Учарта гурбан толгой» гэжэ композитор Б. Дамдинсүрэнэй опера 1500 дахинаа табигдаба. Би энэ зүжэгые хоёр дахинаа хаража һайшаагааб. Хүгжэмынь, дуунуудынь хүнэй сэдьхэл хүдэлгэжэ шададаг даа.

Ниислэл хото тухай хөөрэхэдөө Монголой барилдаан тухай хэлэнгүй гаража болохогүй. Юуб гэхэдэ, монголнууд барилдаа харангүй байжа шадахагүй. Долоон хоногой нэгэ үдэр үглөөнһөө үдэшэ болотор хотын стадион дээрэ барилдаха гэжэ 50-50-аад хүн ерэдэг. Эндэ хото хүдөөгэй залуушуулһаа эхилээд заан, абарга бүхэнүүд хүрэтэрөө хабаяа үзэлсэдэг.

Улаан-Баатарта һонин, һайхан юумэн олон. Үзэхэ зүйл элбэг. Ехэ баян ажабайдалтай, хүхинэжэ, хүүежэ байдаг хото байна.

ХАРА-ХОРИНДО...

Хангай уулын хормойдо, Орхон голой эрьедэ 13-дахи зуун жэлдэ гоё һайхан Хара-Хорин гэжэ хото байһан юм. Тус хото тухай эртэ урда үедэ аяншалжа ябаһан Европын хүнүүд—Марко Поло, Плано Карпини, Вильгельм Рубрук гэгшэд тон һонин тэмдэглэлнүүдые бэшэжэ абаһан байгаа, тэрэнииень бидэ һайн мэдэхэбди, уншадагбди.

Чингис болон Угэдэй хаанай үедэ монголшууд холо, дүтын угаа олон гүрэнтэй холбоо барисаатай байһан юм. Ород гүрэнэй Новгород хотодо захиржа байһан тайжа Александр Невскиин эсэгэ Ярослав хэдэн удаа Хара-Хорндо ерэһэн түүхэтэй.

Хара-Хорин хотын һуурин газарнуудта монголой ба совет ороной эрдэмтэд малталга хэжэ, ехэхэн шэнжэлэлгын ажал ябуулна. Эрдэмтэд Х. Пэрлээ, С. Кисилев гэгшэдэй Хара-Хорин тухай номууд олондо мэдээжэ. Мүнөө сагта Хара-Хориндо юун бии юм? Түүхэтэ хотын үлэгдэл һууринда дүтэхэн гүрэнэй Хара-Хориндохи ажахы байгуулагдаһан. 10 жэлэй саада тээ эндэ шэнэ газар хахалжа, таряа тарижа эхилбэ. Гэр, байра олоор баригдана. Хоёр дабхар шулуун байшангуудтай гудамжанууд һубарина. Уһалууриин һубаг-канал тосхоной дундуур татагдаад, таряаланда Орхон голһоо тулажа ерэнэ. Тус ажахын гол һалбари болохо таряан ажал ба мал ажал амжалтатайгаар хүгжэжэ байнхай. Шэниисэ, хара таряанай үндэр ургаса эндэ абтана. Нёдондо Хара-Хориной ажахы 10 мянган түхэригэй олзо доход гүрэндэ оруулба. Тус ажахын дарга Гомбосүрэн иигэжэ мэдүүлнэ:

— Гурбадахи табан жэл соо манай ажахы ороһо таряа, һү, мяха ехээр абадаг болоо. Машина, техникээр баяжаабди. Ажалшаднай урматай хүхюу, ажалдаа ехэ оролдосотой ябана. Партиин XV съездын шиидхэбэриие бэелүүлхэдэ, табан жэл соо бүри ехэ амжалта туйлахабди.

Хара-Хоринойхид хэлэһэн үгэдөө хүрэхэ байха гэжэ бидэ этигэнэбди. Тэдээндэ амжалта хүсэе!

Ш. ЧИМИТДОРЖИЕВ.
Буряадай багшанарай институдай доцент.

Конкурсдо ерэһэн зурагуудһаа

ҺҮУЛШЫН ХЭДЭН МЕТР...

С. КОЛОСОВОЙ фото.

Редакторай орлогшо
Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ.

Н-03620. Зак. № 803.